

VAPRAMÄE-VELLAVERE-VITIPALU
SIHTASUTUS

VAPRAMÄE-VELLAVERE- VITIPALU SA STRATEEGIA 2020

Teostaja: Konsultatsiooni- ja koolituskeskus
Geomedia OÜ
Tartu 51007, Rütli 4
Tel. 7 44 16 75
geomedia@geomedia.ee
www.geomedia.ee

Tellija: Vapramäe-Vellavere-Vitipalu SA
Nõo 61601, Voika 23
Tel. 5 254 172
sihtasutus@vvvs.ee
www.vvvs.ee

Vabäühenduste Fond on rahastatud Islandi, Liechtensteini ja Norra poolt EMP finantsmehhanismi ning Norra finantsmehhanismi vahendusel. Toetust koordineerib Avatud Eesti Fond.

NÕO 2009

Sisukord

Sisukord	2
1. Sissejuhatus	2
2. VVV SA organisatsiooni ja tegevuste arenguline taust	4
2.1. Eesmärgid ja ülesanded	4
2.2. Teetähised	5
2.3. Tööde korraldus ja positsioneerimine	7
3. VVV SA sihtpiirkonna- Elva turismipiirkonna- käsitus arengulistes dokumentides.....	12
4. VVV SA missioon.....	16
5. VVV SA visioon 2020.....	16
6. VVV SA strateegilised eesmärgid ja alaeesmärgid aastani 2020	17
7. VVV SA tegevuskava aastateks 2009-2012 ja selle rahastamine	19
8. VVV SA strateegia kinnitamine ja uuendamine	24
Kasutatud materjalid	25
LISA 1. VVV SA strateegia koostamises osalenud	26
LISA 2. VVV SA hallatavad alad: Vapramäe, Vellavere ja Vitipalu lühikirjeldused	27
LISA 3. Elva puhkepiirkonna vaatamis- ja huviväärsused, turismiga tegelevad organisatsioonid.....	31
ELVA LINN.....	31
KONGUTA VALD	32
NÕO VALD.....	33
RÕNGU VALD.....	34
PALUPERA VALD.....	34

Joonised

Joonis 1. VVV SA käive 1999-2009, kroonides	5
Joonis 2. Asutajate poolne pikaajaline finantskokkulepe VVV SA tegevuse toetamiseks Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste poolt	7
Joonis 3. VVV SA rahastamise osakaal Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste lõikes	8
Joonis 4. VVV SA tulude struktuur.....	8
Joonis 5. VVV SA kulude struktuur	9
Joonis 6. Matkade arvu ja nendel osalenute arvu dünaamika	9
Joonis 7. VVV SA poolt korraldatud matkade jaotus liigiti	10
Joonis 8. Elva puhkepiirkonna tuntus maakonniti, 2006 (% elanikkonnast)	10
Joonis 9. Vapramäe, Vellavere ja Vitipalu loodusradade külastamise eesmärgid.....	11

Tabelid

Tabel 1 VVV SA tegevuskava 2008-2012*	19
---	----

1. Sissejuhatus

Viimase aastakümne majanduskasvu teooriad on tähtsustanud vabaturu toimimist, jättes tahaplaanile regulatsioonide, tavade ja neid jõustavate mehhanismide mõju. Samas on saanud enam selgemaks, et materiaalne heaolu ei lahenda kõiki sotsiaalprobleeme. Oleme jõudnud olukorda, kus riskidega toimetulek sõltub vähem keskest juhtimisest ja rohkem individuaalsest käitumisstrateegiast. Just sellises olukorras on põhjust hoopis rohkem arutleda sotsiaalsest arengust ja inimkapitalist ning nende kvaliteeti kujundavatest teguritest. Selle üheks aspektiks on inimeste tervis, loominguilisus, sisukas ja aktiivne vaba aja veetmine, sealhulgas võimalused maandada pingeid ja koguda uusi teadmisi looduses. Selles kontekstis on Sihtasutusel Vapramäe-Vellavere-Vitipalu kanda oluline roll terves Elva puhkepiirkonnas. Ja mitte ainult, vaid seista hea ka noore põlvkonna väärtushinnangute kujundamisel ühiskonnas tervikuna.

Sihtasutuse Vapramäe-Vellavere-Vitipalu esimene strateegia koostati aastal 2002. Seega on strateegia ajakohastamine igati loogiline. Seda enam, et tegevuse üldine taust on võrreldes varasemaga oluliselt muutunud. Rahvusvaheline finantskriis ja süvenev majanduslangus haaras Eesti endasse 2008. aasta teises pooles. Nõudluse kiire kahanemise tagajärjel on viimaste aastate hinnatõus asendunud langusega. Tööpuudus on kiiresti kasvanud ja palgad on odavnenud. Üldise ebakindluse suurenedes on Eesti kinnisvara- ja laenuboomist sisenenud karmimate majandamistingimustega keskkonda. Ettevõtete ja kohalike omavalitsuste tuluvood on vähenenud, aeglustunud on investeerimine ning langevad hinnad raskendavad laenukoormuse teenindamist. Nimetatud tendentsid ilmnevad ka turismi- ja puhkemajanduses ning suurendavad määramatust organisatsiooni pikaajalise strateegia väljatöötamisel. Viimaste kuude majandusprognoosid lubavad arvata, et kriisijärgne maailm ja ka Eesti erinevad oluliselt sellest, mida me varasemalt kogesime. Selles valguses on strateegias otstarbekas võtta vaatluse alla nii tänased valupunktid kui pikem ajaline perspektiiv. Edukas organisatsiooni edasimineku saab olla ennekõike läbi kiire õppimise, innovatsiooni, koostöö ja kohanemise.

Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutuse juhatus arutas strateegia ajakohastamise vajadust 2007. aasta lõpus. Dokumendi uuendamist alustati 2008. aasta sügisel. Töö läbiviimist konsulteeris hanke tulemusena edukaks tunnistatud konsultatsiooni- ja koolituskeskus Geomedia. Tööd juhtis konsultant Rivo Noorkõiv. Sihtasutuse poolt vastutas töö käigu eest juhataja Gea Järvela. Protsessis osalesid sihtasutuse nõukogu liikmed, töötajad ja huvigrupid – asutajad, sihtasutuse toetajad, haridusasutuste pedagoogid, Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste esindajad, koostööpartnerid, retkejuhid (vt osalejad nimed lisa 1). Strateegia koostamine toimus seminaride ja arutelude käigus ajavahemikus november 2008 kuni mai 2009. Töö viidi läbi projekt „Arengustrateegia – samm jätkusuutlikkuse suunas“ raames ja seda toetas Vabaühenduste Fond, mis on rahastatud Islandi, Liechtensteini ja Norra poolt EMP finantsmehhanismi ning Norra finantsmehhanismi vahendusel. Toetust koordineerib Avatud Eesti Fond.

Täname kõiki, kes ei pidanud paljaks oma ettepanekuid esitada ja töös aktiivselt osaleda.

2. VVV SA organisatsiooni ja tegevuste arenguline taust

2.1. Eesmärgid ja ülesanded

Vapramäe-Vellavere-Vitipalu SA (edaspidi VVV SA) moodustati 08. jaanuaril 1999. aastal. Asutajaliikmeteks on Nõo, Konguta ja Palupera vallad, Elva linn, Tartu Maaspordi Liit ja 3 eraisikut. 2004. aasta sügisel liitus VVV SA toetajana Rõngu vald.

VVV SA on seadnud eesmärgiks saavutada Vapramäe, Vellavere ja Elva-Vitipalu maastikukaitsealadel (Lisa 2) komplekse ja säästliku majandamisviisi kaudu Elva puhkepiirkonna terviklik areng, mis võimaldab mitmekesisist aastaringset puhkamist, sisukat vaba aja veetmist looduses ja süstemaatilist keskkonnahariduse edendamist. Oma tegevuses lähtub VVV SA kõigi kolme kaitseala omapärast, piirkonna koostööpotentsiaalidest ja ressursidest ning soovist suurendada Elva piirkonna külalastatavust ja mainet. Oma tegevuses seab organisatsioon olulisele kohale avalikud huvid. Heategevusest ja kaupade/teenuste osutamisest saadav rahaline tulu suunatakse VVV SA põhikirjaliste eesmärkide täitmiseks.

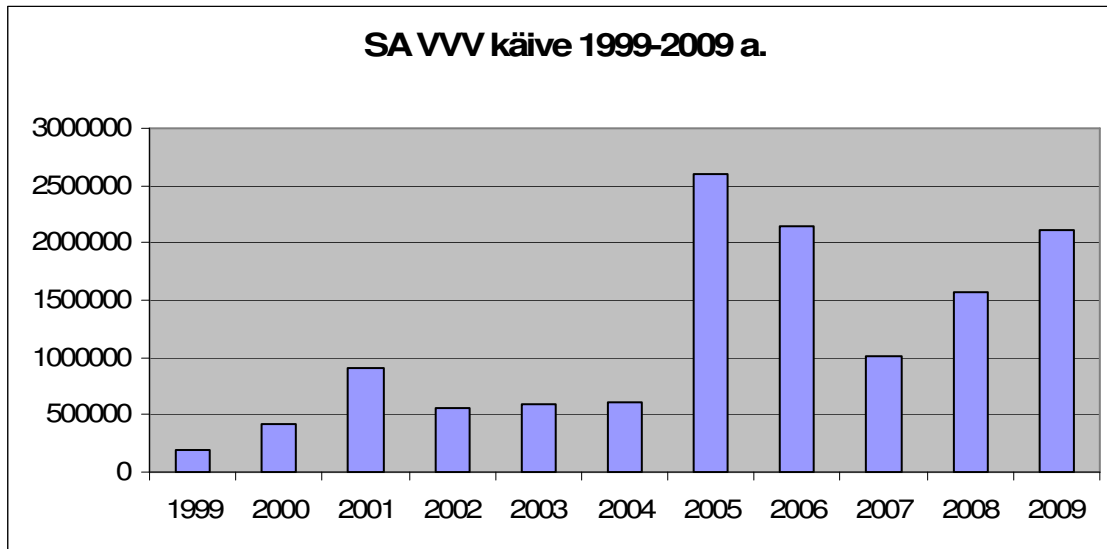
Eesmärgi saavutamiseks on Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Sihtasutuse võtnud endale põhikirjaliselt järgmised ülesanded:

- Turismi arendamine ja arendustegevuse koordineerimine Elva puhkepiirkonnas eelistades kultuuri-, aktiivse- ja perepuhkuse tooteid;
- Kaitsealade baasil komplekssete avalikkusele suunatud loodus- ja spordikeskuste rajamine;
- Avalikkusele suunatud keskkonna- ja terviseteemaliste ürituste korraldamine ja läbiviimine, uute temaatiliste tervist, loodust ja looduskasutust käsitlevate ürituste ja projektide planeerimine ja elluviimine;
- elanike ja organisatsioonide keskkonnateadlikkuse parandamine;
- Looduskoolituse korraldamine piirkonnas;
- Keskkonnakaitseliste tegevuste koordineerimine piirkonnas, maastikukaitsealade arengusuundade ja loodust säästvate majandamisviiside väljatöötamine;
- Maastikukaitsealadel teadusuuringute ning piirkonnas turu- ja külalastatavusuuringute organiseerimine;
- Piirkonna arengustrateegiate koostamine ja elluviimine;
- Piirkonna mittetulundusühingute, omavalitsuste ja ettevõtete nõustamine turismi ja arendustegevuse, investeerimisvajaduste ja prioriteetide osas;
- Aidata kaasa riskigruppide sulandumisse ühiskonda looduse kaudu;
- sihtotstarbeliste annetuste kogumine Elva puhkepiirkonna arendamiseks avalikes huvides.

VVV SA tegevus on viimastel aastatel keskendunud eelkõige kahele valdkonnale, mille jaotust osatähtsuse alusel võib hinnata umbes pooleks:

- Avalikkusele suunatud matkaradade hooldamine, majandamine, haldamine ja uuendamine.
- Lastele ja noortele ning täiskasvanutele suunatud loodus- ja keskkonnaharidus, mille käigus viiakse läbi loodusõppeprogramme ja käivitatakse uusi tegevusi ja projekte keskkonnateadlikkuse tõstmiseks nii laste kui täiskasvanute seas.

VVV SA eesmärkide täitmine on toimunud sihikindla ja süstemaatilise töö tulemusena, mis väljendub ka VVV SA käibes (joonis 1).

Joonis 1. VVV SA käive 1999-2009, kroonides

Suur samm VVV SA arengus on kavandatud Vapramäe Loodusmaja ehitamisega. Eelduseks olev detailplaneering on kinnitatud 2009. aasta kevadel. Loodusmaja rajamisega soovib VVV SA veelgi suurendada loodusharidusliku tegevuse sisukust ja mahtu. Seda nii õppeprogrammide parendamise, teenuste kvaliteedi, nende mitmekesisuse, kompleksuse ja sihtrühmade suurendamise kaudu. Nimetatud valdkondade edendamiseks on aastatega moodustatud laiaulatuslik koostöövõrk, valmistatud ette atesteeritud matkajuhid, loodud projektide kirjutamise ja juhtimise kompetents ning organisatsiooni hea maine ühiskonnas.

2.2. Teetähised

VVV SA olulisemad saavutused organisatsiooni kümne aastase tegevus jooksul on järgmised:

1999

- 08. jaanuaril asutati VVV SA.
- 26. mail esimese õpperaja avamine Vapramäel.

2000

- 19. veebruaril 2000 suusaradade avamine Vapramäel.
- Märtsis ilmus VVV VEERGUDE esimene number.

2001

- 21. septembril Nõiamaja avamine Vitipalus.
- sihtasutust tunnustati riigikantselei poolt konkursil „Riigiasutuste koostööprojekt 2000-2001“ eripreemiaga kohaliku elu edendava tegevuse eest.

2002

- Mais koostati VVV SA strateegia.
- 05. juunil avati matkarada Vitipalus.
- 01. augustil valmis Vapramäe-Vellavere-Vitipalu tootestrategia, kujundati tootemärk ja esitleti maskott Vaput.
- 06. septembril avati Vellavere loodusmaja ja matkarajad, koostati matkapaketid erinevatele sihtrühmadele.
- SA Lõuna-Eesti Turism poolt korraldatud konkursi raames tunnustati Vapramäe-Vellavere-Vitipalu loodus- ja spordikeskused Lõuna-Eesti edukaks turismiobjekt/projektiks.

2003

- Septembris valmis Vitipalu metsaonn.
- 08. oktoobril avati Vitipalu vaatetorn.

2004

- Elva puhkepiirkonda tutvustavate teabematerjali komplekti (fotoalbum, film, lauamäng, fotokartoteek, infotahvel, teabevoldik) valmimine, esimeste õppeprogrammide koostamine.
- VVV SA tegevusega liitus Rõngu vald.

2005

- 14. oktoobril avati Elva jõe veeteo - rekonstrueeriti Elva jõe veekeskus, Mosina matkamaja ja avati üheksa puhkekohta.
- Alustati matkapäevade sarja läbiviimist.

2006

- Valmisid VVV SA külastusuuring ja infomaterjalid (VVV SA trükis, külastusuuringu trükis, arvutimäng, postkaart). Piirkonda paigaldati kolm infokioskit, VVV SA kodulehekülge uuendati mitmekeelseks.
- asutajate otsus Vapramäele loodusmaja ehitamiseks (VVV SA nõukogu otsus nr 6, 10. november 2006).
- 2006. aastal tunnustati VVV SA EV Keskkonnaministeriumi poolt Elva piirkonna loodusharidusliku tegevuse arendamise eest „AASTA KESKKONNATEOKE 2006“ teise preemia tiitliga.

2007

- Toimus matkamäng lastele, viidi läbi fotokonkurss „Märka Mind!“.
- Sõlmiti 5 aastane koostööleping VVV SA asutajatega ja liikmeks liitunuga.
- Valmisid 7 uut õppeprogrammi ja matkapaketid. Komplekteeriti õppevahenditega 20 seljakotti.
- Valmis Vellavere ilmaõpperada ning alustati Vapramäe loodusmaja planeeringuga.
- Töötati välja retkejuhtide atesteerimise süsteem ja aasta lõpus atesteeriti esimesed 15 retkejuhti.

2008

- Uute retkejuhtide atesteerimine.
- Koostati matkamängud, uuendati matkapaketid ja alustati looduslaagrite läbiviimist.
- Alustati suvise matkamänguga peredele.
- Valmis 7 uut õppeprogrammi.

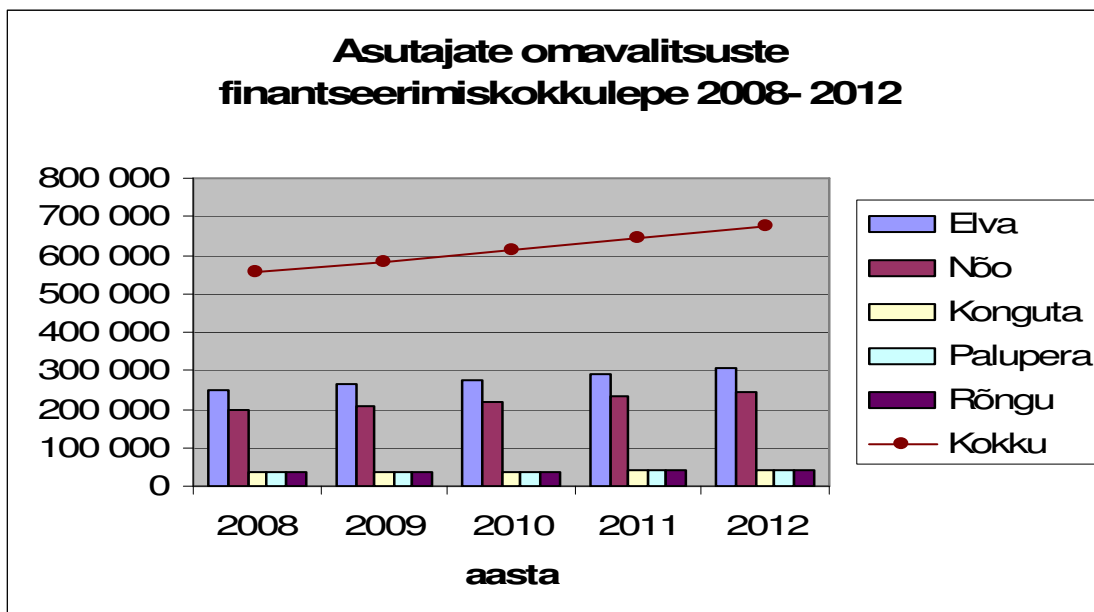
2009

- Elva puhkepiirkonna kaitsealade koormustaluvuse uuringu koostamine ja strateegilise keskkonnamoju hindamine Vapramäe Loodusmaja ehitamiseks.
- Vapramäe Loodusmaja detailplaneeringu vastuvõtmine.
- Taastati Vitipalu Nõiamaja.
- VVV SA strateegia uuendamine aastateks 2009-2020.

2.3. Tööde korraldus ja positsioneerimine

VVV SA tööorganiteks on juhatus ja nõukogu. Nõukogu liikmete arv on 9 ja nõukogu nimetatakse ametisse neljaks aastaks. Nõukogu juhib esimees. Sihtasutuse tegevust juhib ja teda esindab 5 liikmeline juhatus eesotsas täisajaga juhatuse esimehega. Juhatuses on palgal ka 0,5 koormusega projektijuht. Sihtasutusel on ruum Nõo alevikus, aadressil Voika 23.

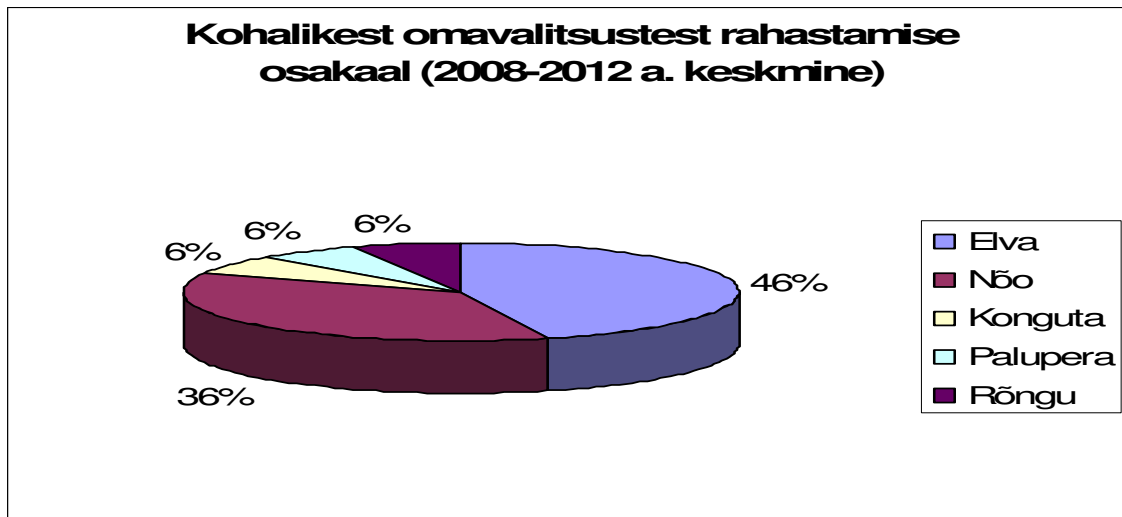
Sihtasutuse vahetud ülalpidamiskulud – palgad, transport, bürookulud ja osaliselt matkaradade hoolduskulud, piirkonna kohalike omavalitsuse lasteaedade ning koolide lastele läbiviidavad õppeprogrammid kaetakse valdavalt VVV SA asutanud kohalike omavalitsuste sihtfinantseeringutega. Selle tarvis on vormistatud pikaajalise ühine koostööleping Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsustega (joonis 2).

Joonis 2. Asutajate poolne pikaajaline finantskokkulepe VVV SA tegevuse toetamiseks Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste poolt

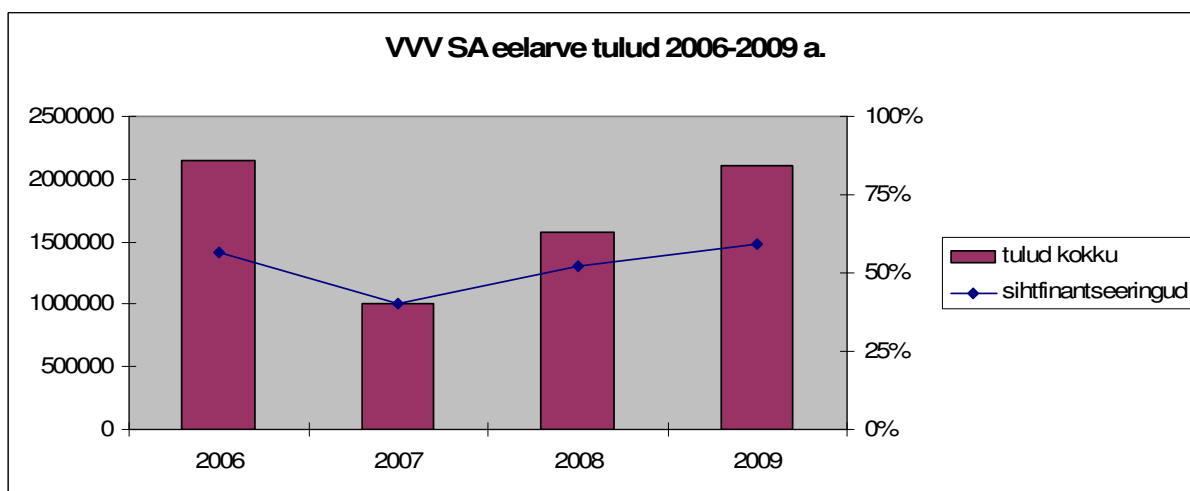

Vastavalt nimetatud kokkuleppele rahastatakse VVV SA tegevust aastatel 2008-2012 kokku 3,068 miljoni krooni eest. Kohalike omavalitsuste vahel jaotuvad eraldised on näidatud joonisel 3. Ligi poole eraldatavast summast tasub Elva Linnavalitsus, enam kui kolmandiku Nõo Vallavalitsuse ja ülejäänud raha tuleb võrdselt Konguta, Palupera ja Rõngu vallavalitsustelt. Seoses riigis majanduskriisiga vähendasid 2009. aasta kevadel VVV SA rahastamist Elva linn ja Nõo vald, mille tulemusena 2009. aasta eraldatav summa sihtasutusele vähenes kokku 22,5 tuhat krooni.

Joonis 3. VVV SA rahastamise osakaal Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste lõikes

VVV SA tulude struktuuri aastatel 2006-2008 iseloomustab joonis 4. Üldjuhul moodustavad projektidega antavad sihtfinantseeringud eelarvest enam kui poole. Erandiks oli 2007. aasta, kui sihtfinantseeringute maht jäi 40% piirimaile ning VVV SA eelarve tulud olid vaadeldava perioodi väiksemad. Põhjuseks Euroopa Liidu struktuurifondide varasemate tööde jätkumine, mis ei võimaldanud uute projektide algatamist 2008. aastal.

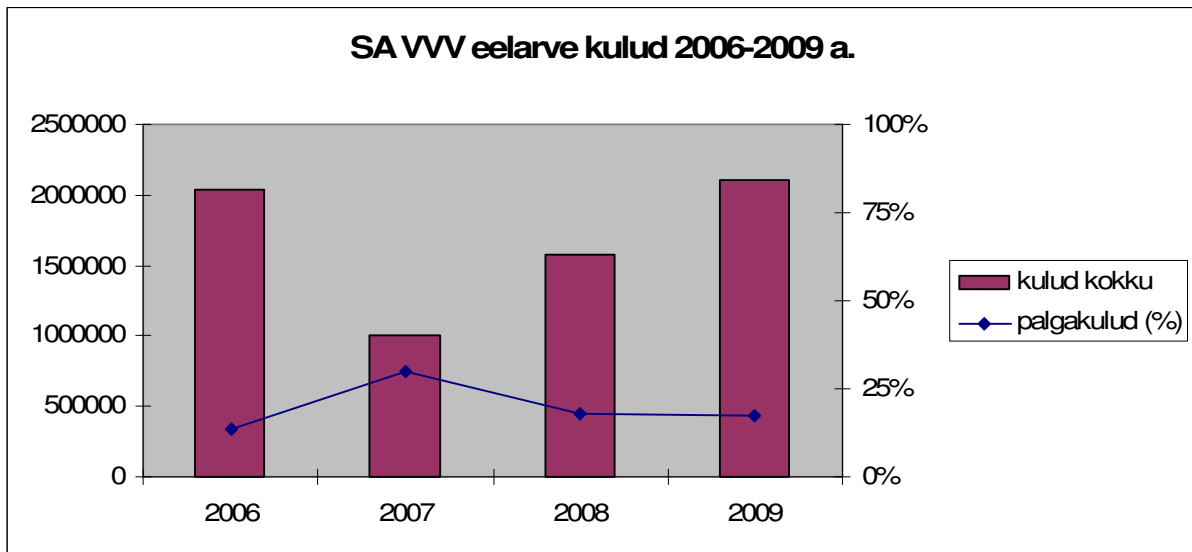

Joonis 4. VVV SA tulude struktuur

VVV SA eelarve kuludest annab ülevaate joonis 5. Kulude maht on sõltuvuses tuledest ja viimasel kolmel aastal on VVV SA tegevus olnud kasvav. Valdav osa

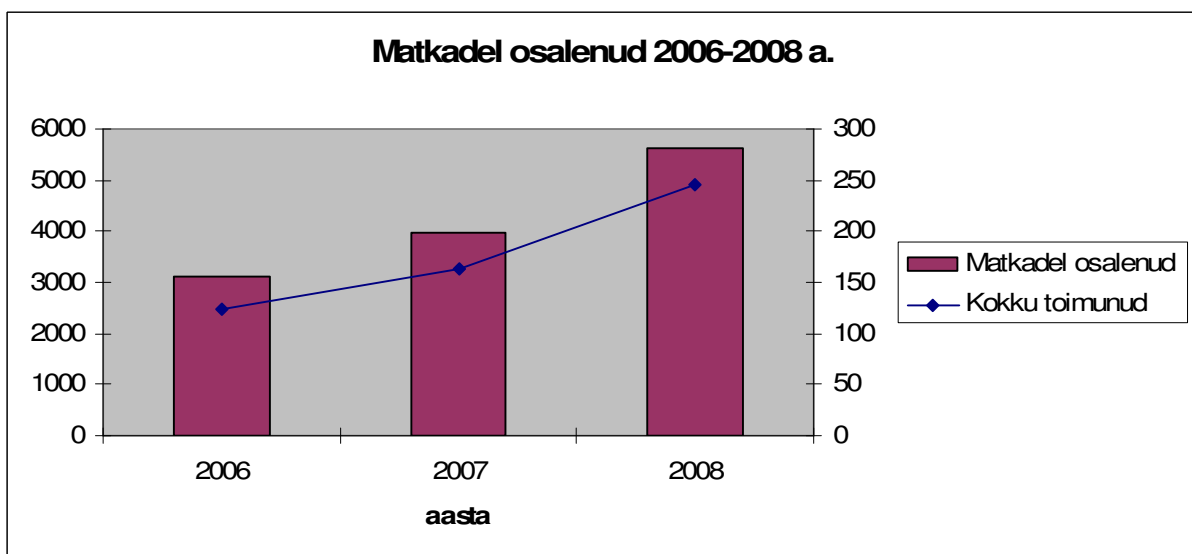

kuludest läheb matkaradade korrastamisele, matkade läbiviimisele, keskkonnavalasele koolitusele, Elva piirkonna tutvustamisele jne. Tähelepanuväärne on asjaolu, et vaatamata tegevusmahu olulisele kasvule viimastel aastatel ei ole VVV SA kuludes palgafondi osakaal kulude struktuuris kasvanud. Palgafond on püsinud ca 18% piires, mis on väga hea tulemus. Kahe viimase aasta palgakulud on veidi alla 18% kogukuludest. 2007. aastal oli palgakulu 298,7 tuhat krooni ja 2008. aastal 369,5 tuhat krooni. Siia on arvestatud ka kõik töövõtulepinguga töötajad. VVV SA infrastruktuuri ülalpidamine nõuab pidevaid tegevulusid, sõltumata organisatsiooni käibe suurusest.

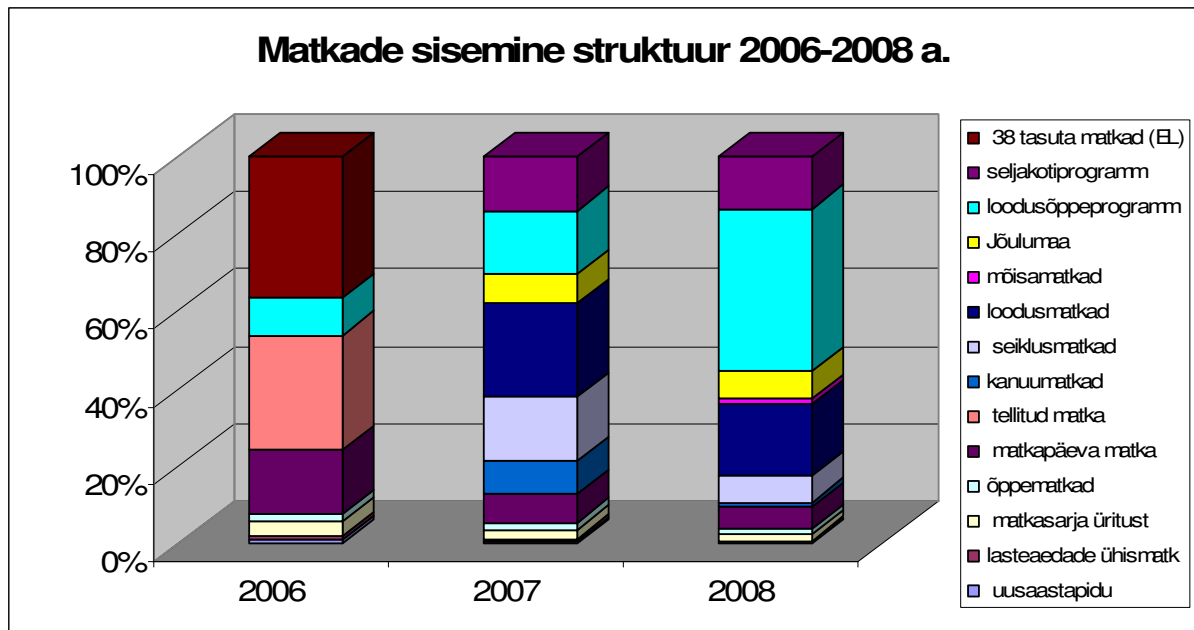
Joonis 5. VVV SA kulude struktuur

Tänu tööde mahu kasvule on olnud tähelepanuväärselt kiire ka VVV SA poolt korraldatud matkadel osalenute arvu kasv. 2008. aastal korraldati 245 matka, milles osales 5636 inimest (joonis 6).

Joonis 6. Matkade arvu ja nendel osalenute arvu dünaamika

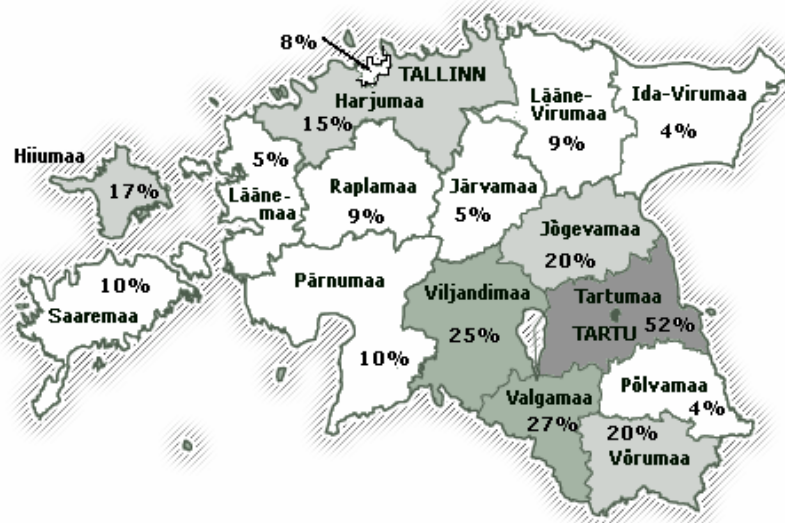
Matkade temaatiline jaotus aastate lõikes on esitatud joonisel 7. Kõige enam on kasvanud loodusõppeprogrammiga seotud matkade arv. 2008. aastal moodustasid loodushariduslikud matkad koguarvust 42%. Vähenenud on tellimusmatkade arv. Tasuta matkade korraldamine on põhinenud projektitoetustel, mille iseloom aastate lõikes on olnud erinev. Viimastel aastatel on matkade läbiviimisel varasemast enam keskendunud konkreetsetele sihtrühmadele, mis on võimaldanud olla külastajakesksem ja pakkuda enam nende huvidele vastavaid pakette.

Joonis 7. VVV SA poolt korraldatud matkade jaotus liigiti

Matkade läbiviimine toimub atesteeritud giidide-matkajuhtide eestvedamisel. VVV SA on käivitanud matkajuhtide atesteerimise programmi, mis tagab pakutava kvaliteedi ning annab võimalused paindlikuks töökorralduseks.

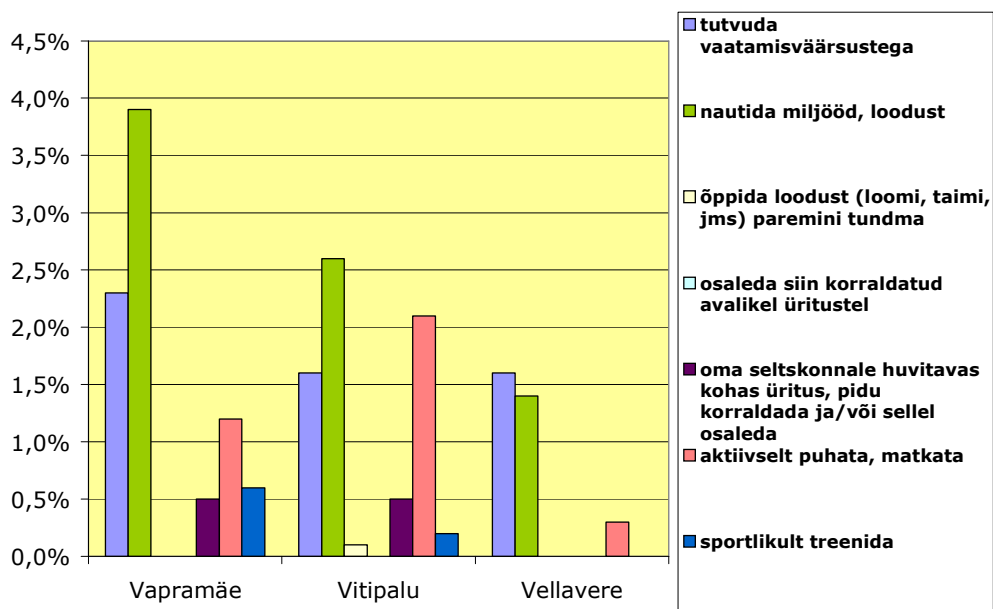
2006. aastal läbi viidud külastajate uuring näitas, et Elva puhkepiirkonda Eestis tuntakse (joonis 8).

Joonis 8. Elva puhkepiirkonna tuntus maakonniti, 2006 (% elanikkonnast)

Elva puhkepiirkonda külastas 2006. aastal ligi 200 tuhat inimest aastas vanuses 15-75 eluaastat. VVV SA aladel hinnati külastatavust aastas Vapramäel 28 tuhat, Vellaveres 14 tuhat ja Vitipalus 11 tuhat. Elva piirkonna puhkamisvõimaluste peamiseks kasutajaks on kohalikud elanikud ja tartlased. VVV SA alade külastajate hulgas on paljud pered, olulisel kohal on õpilaste külastused. Tartumaalastest on Elva puhkepiirkonda külastanud ligi 60%. Sama uuring näitas, et piirkonnas viimase kolme aasta jooksul viibinute osakaal on pooltest Eesti maakondadest vähemalt 15% ning teistest maakondadest pärit külastajate summaarne arv ületab Tartumaal elavate külastajate arvu ligi kahekordselt.

Külastajad hindavad kõrgelt siinset vaikset ja privaatsset olemist loodusradadel. VVV SA tegevustest olid teadlikud 2/3 loodusradade ja umbes pooled mõisakomplekside külastajatest. Tarbitavate teenuste osas oli külastajate rahulolu kõrge. Väga rahul hinnanguid pälvivad suhteliselt kõige enam just ala miljööväärtsus, aga ka parkimisvõimalused, elamus vaatamisväärsustelt ja puhkekohad, lõkkeplatsid. Puhkepiirkonna kohtadest külastatakse enim Elva linna, mis on värv puhkepiirkonna ülejäänud paikadesse. Külastuse eesmärgi iseloomustab joonis 9.

Joonis 9. Vapramäe, Vellavere ja Vitipalu loodusradade külastamise eesmärgid

VVV SA aladest külastatakse rohkem Vapramäe loodusradasid, järgnevad Vellavere ja Vitipalu rajad ning Luke mõisakompleks. Kõige levinum külastuseesmärk on Vapramäe ja Vitipalu loodusradade puhul võimalus nautida paiga loodust, Vellaveres edestab seda pisut eesmärk tutvuda vaatamisväärsustega. Aktiivse puhkamise eesmärk on teistest olulisemal kohal Vitipalu külastamisel.

Valdav osa külastustest – nii piirkonna enda elanike, tartlaste kui ka kaugemalt pärit inimeste poolt – on lühiajalised. Piirkonna puhkemajanduse seisukohast on lühiajaliste külastuste absoluutne domineerimine negatiivne nähtus. Võib öelda, et siinsed mitmekesised ja aastaringsed puhkamisvõimalused on piirkonna majandusarengu mõttes alakasutatud. Selleks, et külastused muutuksid pikemaajaliseks tuleb juurde luua majutusvõimalusi ning täiendada juba olemasolevaid võimalusi töömahukamate ja kasumlikemate lisateenustega. Selles on oma roll ka VVV SA tegevusel.

Peamiseks transpordivahendiks, mida kasutatakse Elva puhkepiirkonda kohalejõudmiseks, on sõiduauto. Ühistranspordi ja jalgratta osatähtsus liikumisvahendina on tagasihoidlik. Tartu puhkajate arvu kasvataks jalgrattatee rajamine Elva ja Tartu vahel, samuti jalgrattateede võrgustiku pikendamine piirkonnas, sh ühendus matkaaladelt Otepäele.

Külastuste koormustaluvuse selgitamiseks telliti VVV SA poolt Maaülikoolilt 2008. aastal uuring, mis keskendus rekreatsioonist tingitud keskkonnamõjude hindamisele, eeskätt sellistes kaitseala piirkondades, kus külastajad on oodatud ning kus selleks on tehtud spetsiaalseid ettevalmistusi külastajate vastuvõtuks, teavitamiseks ja suunamiseks. Töö „Koormustaluvuse hindamise välitööde tulemused Elva ümbruse kaitsealadel (ELVA-Vitipalu maastikukaitseala, Vapramäe maastikukaitseala, Vellavere kaitsealused üksikobjektid, Keeri-Karijärve looduskaitseala)“ lõppjärelustes hinnatakse piknikukohtade ja matkaradade olukorda heaks, puhkekohad on hooldatud, omavolilisi lõkkeplatse, matkaradasid ja puude kahjustusi esines minimaalselt.

Kokkuvõtteks võib öelda, et VVV SA on Elva puhkepiirkonnas saavutanud olulise koha loodus- ja keskkonnahariduse võimaldamisel, loodusmatkade korraldamisel ning inimeste tervist väärtustava käitumise soosimisel Eestis tervikuna. VVV SA personal, nende pakutavad teenused ja tooted, arvukas külastajaskond, rajatud infrastruktuur, kohalike omavalitsuste rahaline toetus, projektitöö kogemused ning kõrge maine loovad head eeldused organisatsiooni edasiseks arenguks. Kahtlemata on edasiminekul kriitiliseks teemaks Vapramäe Loodusmaja rajamine, mis võimaldab piirkonnas oluliselt enam positsioneerida senisest kvaliteetsemale ja mahukamale loodus- ja keskkonnahariduse alasele koolitamisele ning vastavate matkaretkede ja teiste asjakohaste juhendajate ettevalmistamisele. Täna on Vapramäe Loodusmaja detailplaneering Nõo Vallavolikogus heaks kiidetud. VVV SA alade külastuste koormustaluvuse uuring kinnitas, et säästva arengu põhimõtetest lähtuval kaitsealade majandamisel on keskkonnakahjustused inimtegevusest minimaalsed. VVV SA tegevust on otstarbekas vaadelda ka kui unikaalset looduskoosluste kasutamise pilootala, mille teadustulemusi on võimalik rakendada inimese keskkonnakäitumise mõju uurimise teaduslike meetodite koostamisel ja looduskasutuse reguleerimiseks soovitude andmisel.

3. VVV SA sihtpiirkonna- Elva turismipiirkonna- käsitus arengulistes dokumentides

Lõuna-Eesti turismi arengustrateegia aastani 2010 toob välja, et Lõuna-Eesti suurimaks tugevuseks on siinne kultuuripärand ja traditsioonid, samuti ka looduslikud ressursid, mis sobivad nii aktiivseks puhkuseks kui ka lihtsalt stressist vabanemiseks. Nõrkustena joonistub hetkel tugevamalt välja teeninduse madal kvaliteet ja töötajate kvalifikatsiooni puudumine erinevates turismiga seotud valdkondades, investeringute vähesus piirkonda ning sellest tulenevalt ka infrastruktuuri väljaarendamatus. Peamiseks võimaluseks Lõuna-Eesti turismi arendamisel on kvaliteedi tõstmine nii teenindussfääris, toodete osas, koolituses jms. Ohtudeks, mida peab püüdma vältida, on üldiste majanduspoliitiliste suundade muutumine ja sellest tulenevalt riigi toetuse vähenemine ja turismi

osatähtsuse langus. Üldisemaks tagajärjeks siinkohal võib olla ka regiooni maine langus ja turismiteenuste ning -toodete kvaliteedi allakäik.

Arengustrateegias toodud visioon ütleb, et

Aastaks 2010 on Lõuna-Eesti soositud ja mitmekesine turismi sihtkoht. Turism kui majandusharu on hästi arenenud, temast on saanud oluline lisasissetuleku allikas kohalikule elanikkonnale. Piirkonna suurimaks rikkuseks on puhas loodus, omanäoline kultuur ja traditsiooniline eestlaslik elulaad. Turismitooted on konkurentsivõimelised. Vaatamisväärsused on korrastatud, majutus- ja toitlustuskohad vastavad turunõudmistele ja kehtivatele standarditele. Informatsioon kõigi turismiobjektide, -ettevõtete ja sündmuste kohta on hästi kättesaadav. Lõuna-Eesti turismivõimalusi tutvustatakse internetis, paberkanalil ja meediakanalites.

Lõuna-Eesti turismi areng on koordineeritud ja töö toimib osapoolte võrdsuse, aususe, koostöö ning üksteisest lugupidamise põhimõttel. Turismiga tegelevad isikud ja organisatsioonid teevad tulemuslikku ja eesmärgistatud koostööd, aidates kaasa regiooni terviklikule, tasakaalustatud arengule. Lõuna-Eesti turismiregiooni turustamine toimub sihipäraselt ja koordineeritult mitmesuguseid turunduskanaleid kasutades. Aktiivselt osaletakse rahvusvahelistel ja kodumaistel messidel ning konverentsidel..

Strateegias on sätestatud Lõuna-Eesti turismi arendamise põhimõtted, milleks on:

- Kliendikesksus, kus elluviidava mõõdupuuks on regiooni külastavate turistide rahulolu, piirkonnas veedetud aeg ja nende kulutused reisi jooksul.
- Identiteet, mille kaudu on võimalik säilitada, jätkata ja tutvustada Lõuna-Eesti loodust, kultuuripärandit ja traditsioone järgides säästliku turismi põhimõtteid.
- Koostöö, mis seob omavahel Lõuna-Eesti erinevad isikud, huvirühmad, ettevõtted ja institutsioonid, on suunatud Lõuna-Eesti turismiregiooni konkurentsivõime tõstmisele ning võtab arvesse majanduse globaliseerumist ja rahvusvaheliste koostöövõrkude laienemist eeskätt Pihkva oblasti ja Põhja-Läti suunal, sarnaste turismitoodete väljatöötamisel ja turustamisel.

Tootearenduses peetakse vajalikuks keskenduda järgmistele teemadele:

- Kvaliteetsed puhkusetooted perekonnale;
- Koolitus koos puhkevõimalustega ning seminari- ja konverentsikeskused;
- Erineva hinnataseme ja kvaliteediga majutuskohad;
- Välja töötatud marsruudid nii jalgsi-, ratta- kui ka automatkajale, mille võrgustik annab turistile võimaluse marsruutide kombineerimiseks vastavalt erihuvidele.

Turismi arendamisel soovitakse keskenduda järgmiste turismiliikide toetamisele: loodus- ja seiklusturism, matkaradade kujundamine, puhkekohtade hooldus, maastikuhooldus, supluskohtade rajamine ja hooldus, randumiskohtade ja sadamate rajamine ning hooldus, kultuuriturism, ajalooliste ehitiste ja -objektide

korrastamine, kultuuriobjektide ligipääsetavuse parandamine, kultuuritraditsioonide tutvustamine ja sporditurism.

Elva puhkepiirkonna arengu seisukohast on oluline ka Tartumaa arengustrateegia, mis koondab omavalitsusüksuse huve ja kavatsusi ning püüab leida ühiseid eesmärke.

Väärt elu haritud maal. Tartu maakonna arengustrateegia 2014. aastani seab turismi valdkonna eesmärgiks "majutusvõimaluste, külastuste ning turismitulude olulise kasvu, huvitavad ja tasemel turismiobjektid Tartumaal". Kavandatud tegevussuundadeks on:

- turismi kvaliteedisüsteemi juurutamine ja töötajate täiendõpe;
- turismiinfo süsteemi arendamine: infomaterjalide kooskõlastatud tootmine ning jaotuskanalite võrgu loomine; kohalike "siniste" turismiinfopunktide rajamine; Tartumaa turismiinfo veebiväljundi arendamine; interaktiivsete infostendide paigaldamine turismi sõlmpunktidesse; vaatamisväärsuste varustamine viitadega ja infotahvlitega omavalitsuste, objekti haldajate ja turismiarendajate koostöös;
- uute turismitoodete ja- teenuste arendamine: Emajõe Jööriigi pakett; turismilaevandus siseveekogudel; temaatilised marsruudid (Emajõe-Hansatee; Tartumaa ökomuuseumid, "Linlane loodusesse"); Võrtsjärve aktiivpuhkuse keti välja arendamine ja müük; ravi- ja terviseturismi tervikpakettide välja töötamine ja arendamine Elvas ja Alatskivil; muuseumide ja teemaparkide pakettide koostamine ja müük, teemaparkide võrgu rajamine; Elva aktiivse puhkuse ja tervisspordi piirkonna väljaarendamine;
- turismiobjektide rajamine ja mitmekesistamine, sh Via Hanseatica ja Emajõe Jööriigi projektides (nt kämpingute võrgu rajamine);
- Tartu ja Elva südalinna arendamine turismiobjektidena;
- loodusturismi edendamine looduskeskuste baasil: looduskeskuste ja -koolide rajamine ja nende baasil loodushariduse süsteemi väljaarendamine; maa- ja loodusturismi edendamine; looduspuhkuse kasutamine keskkonnahariduse ja -teadlikkuse tõstmiseks.

Turismi ja puhkemajandust arendava sihtasutusena on dokumendis toodud esile ka Vapramäe-Vellavere Vitipalu. VVV SA olulist rolli nähakse loodushariduslike matkaradade arendamises.

Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste arengukavades on käsitletud turismis- ja puhkemajandust olulise valdkonnana.

Elva linna arengukavas (Elva linna arengukava 2008-2015) rõhutatakse Elva tuntust puhke- ja suvituslinnana ning väärtustatakse tervislikku elukeskkonda. Olulisemad turismiressursid on veekogud- Verevi, Arbi ja Pulgaoja järv ning Elva jõgi. Veekogude läheduses ka mitmed sportimis- ja vabaõhu ürituste korraldamise võimalusi. Elva linna populaarseim puhkeala on Verevi järv, järve ümbritsev jalutusrada ühildub VVV SA Vellavere loodusrajaga.

Eesmärkidena tuuakse välja puhkepiirkondades teeninduskvaliteedi tõstmist ja funktsionaalse koostöövõrgustiku arendamist. Oluliste sihtturgudena käsitletakse Soomet, Lätit ja Venemaad. Peale VVV SA tegevuse tähtsuse on välja toodud ka

Tartumaa Tervisespordikeskuse olulisus aktiivse puhkuse korraldamisel. Samuti aitab linnas turismi arengule kaasa Elva Turismiinfopunkti töö.

Nõo valla arengukavas nähakse, et Vapramäe, Vellavere ja Elva-Vitipalu baasil on välja arendatud loodus- ja spordikeskus, mis hõlmab mitut valda ja on kujundatud aastaringse intensiivse kasutusega puhkealaks. Kompleksi haldamisega tegeleb VVV SA, mis kolme maastikukaitseala baasil loob komplekse ja säästliku majandamisviisi kaudu puhkamisvõimalusi, võttes arvesse iga kaitseala omapära ja võimalusi. VVV SA propageerib rohelist mõttelaadi ja loodusvaimsust. Olulisel kohal tegevustes on loodushariduse edendamine. VVV SA eestvedamisel on edukalt läbi viidud mitmeid projekte („Elva jõe veetee“, Mosina veeteekeskus-matkamaja), valmistatud on mitmeid ala tutvustavaid materjale. Tulevikus on plaanis ehitada looduskool Vapramäele, oluline on ajakohastada ja arendada viidasüsteemi kogu Nõo vallas, et olulised turismiobjektid oleksid kergesti leitavad.

Nõo valla omandis on Luke mõisakompleks ja selle baasil on kavas kujundada atraktiivne mõisaarhitektuuri eksponeeriv turismiobjekt. Praeguseks on Nõo vallavalitsuse eestvedamisel restaureeritud Luke mõisakompleksi tiikidesüsteem, mõisa kärnerimaja ning ehitatud mõisa paviljon. 2007. aastal valmis Veskijärve puhkeala esimene etapp koos kergliiklusteega.

Uute puhke- ja virgestusaladena on vallas planeeritud Meeri külla riigimetsamaale matka-, ratta- ja ratsutamisrajad ning Palu ja Keresoja kinnistutele Palu Puhkajate looduskeskus (arendamiseks moodustati MTÜ). Nimetatud MTÜ poolt on plaanis ehitada Palu Külustuskeskus, mis teenindaks Keeri-Karujärve Looduskaitseala külustajaid, Palu Puhkajate Looduskeskuses sportijad ja Keresoja Virgestuskeskuse külustajad.

Nõo valla üks populaarseid turismiobjekte ka Tõravere Observatoorium, mille baasil on tulevikus soov arendada välja huvikeskus.

Konguta valla arengukavas (Konguta valla arengukava 2008-2015 ja tegevuskava aastani 2013) on märgitud, et turismialast tegevust koordineerib Vapramäe - Vellavere - Vitipalu SA, mille üheks asutajaks on Konguta vallavalitsus. Tulevikuperspektiivis mainitakse VVV SA töös edasist osalemist. Eesmärkidenä on välja toodud turismi- ja puhkemajandust edendavate ürituste käivitamine, aktiivse puhkuse võimaluste mitmekesistamine, puhkeotstarbeliste väikerajatiste heakorrastamine. Mainitud on ka piirkonna maine kujundamist, mainekujunduskampaaniate ettevalmistamist ja läbiviimist.

2008. aastal koostati Konguta muinaslinnuse projekt koos Maioru ja Kentsi järve puhke- ja turismipiirkonnaks väljaarendamisega. Viidi läbi Kavilda ürgoru puhkepiirkonna projekti teostavus-tasuvusuuring.

Rõngu valla arengukavas (Rõngu valla arengukava 2007-2020) tuuakse esile peamiste vaatamisväärsustena Rõngu kirikut, Rõngu kõverat kõrtsi, Hiugemäe ja Lossimäe. Suur arengupotentsiaal võiks olla spordi- ja vabaajaturismi arendamisel- Tartumaa Tervisespordikeskus ja Võrtsjärve äärne puhkeala. Peamise piirkonna probleemina nähakse sportimis- ja vaba aja veetmise võimaluste vähesust. Nenditakse, et vaatamisväärsusi küll on, kuid läbisõitja ei jää Rõngu pikemalt peatuma, kuna tegevust on vähe. Olulisemad strateegilised eesmärgid aastateks 2007-2020: sportimis- ja vabaaja veetmise võimaluste avardamine Elva-Vitipalu maastikukaitseala ja Tartumaa Tervisespordikeskuse baasil; loodussõbralike puhketingimuste väljaarendamine ja mitmekesistamine.

Oluline on turismiobjektide tugiinfrastruktuuri ehitamine, sh Hiugemäe piirkonna terviseradade arendus. Samuti ollakse jätkuvalt huvitatud osalemisest VVV SA ja Tartumaa Tervisespordikeskuse tegevustes. Nähakse vajadust arendada Tartumaa Tervisespordikeskus ja seda ümbritsev ala atraktiivseks puhke-, spordi- ja vaba aja veetmise piirkonnaks. Waide motelli baasil konverentsi- ja koolituskoha jätkuvat arendamist koos kompleksse teenindusega.

Palupera valla arengukavas sõnastatakse, et Palupera on kena looduskeskkonnaga atraktiivne elamis- ja puhkamiskoht, mida iseloomustab rikkalik ajaloo- ja kultuuripärand, mitmekesised traditsioonid. Piirkonnas toimuvad aastaringselt rahvaspordiüritused ja kultuurisündmused. Turismi- ja puhkemajanduse arendamise nähakse järgmisi tegevussuundi: kohaliku turismi ja puhketeenuseid pakkuvate väikeettevõtete tarbijaskonna suurendamine ja elukeskkonna atraktiivsuse parandamine läbi rahvaspordi ja aktiivse vaba aja veetmise võimaluste mitmekesistamise, polüfunktsionaalsete teenustega loodus- ja spordipunktide väljaarendamine ning munitsipaal spordirajatiste väljaarendamine. Tähtsal kohal on matka-, tervise- ja liikumisradade võrgustiku väljaehitamine, samuti ajaviitmise kohtade ning aastaringselt kasutatavate üldkasutatavate puhkealade olemasolu. Oluline on koostöö SA Lõuna-Eesti Turismiga. Nähakse ette valla ühtset kohaturundust ja infosüsteemi Otepää ja Elva piirkondadega. Prioriteetideks on ka MTÜ Avatud Hellenurme Noortekeskuse väljaarendamine, Hellenurme infotoa töös hoidmine, MTÜ Nõuni Loodus- ja Arenduskeskuse arendamine ja looduskoolituse pakkumine.

Elva puhkepiirkonna arengus peetakse oluliseks arendada Via Hanseatica turismiteed (Sankt Peterburg-Narva-Jõhvi-Tartu-Valga-Berliin). Samuti on olulisel kohal koostöövõrgustiku arendamine, seda ennekõike SA Lõuna-Eesti Turism baasil.

Täpsem informatsioon Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste territooriumil asuvatest turismiorganisatsioonidest, majutus- ja toitlustusvõimalustest on esitatud lisas 3.

4. VVV SA missioon

VVV SA missioon on kujundada loodust säästvat mõtteviisi, aidata kaasa loodushariduse ja loodusturismi arendamisele ning viljeleda maastikukaitsealade jätkusuutlikku majandamist.

5. VVV SA visioon 2020

Elva puhkepiirkond on terviklik aastaringi kasutatav üle-eestilise tuntusega loodus-, kultuuri- ja puhkekompleks, loodus- ja keskkonnahariduse keskus ning atraktiivne külastuse sihtkoht. Vapramäe, Vellavere ja Elva-Vitipalu maastikukaitsealadel on väga head eeldused mitmekesiseks sisukaks vaba aja veetmiseks ning teadmiste, oskuste ja kogemuste omandamiseks looduses liikumiseks kas üksi, pere, sõprade, matkakaaslastega või atesteeritud matkajuhi saatel. Heakorrastatud mitmeliigiliste matkaradade võrk ning loodusmajad Vellaveres ja Vapramäel tutvustavad piirkonna loodus- ja kultuuriloolist omanäolisust ning pakuvad mängulisust ja jõukohaseid valikuid. Vellavere,

Vapramäe ja Vitipalu väärtused on teadvustatud. Matkaradade võrgustikku on lõimitud Annikoru. Toimub matka- ja sporditarvete laenus.

Külastajatel on võimalus saada osa looduse nautimisest jalgsi, rattaga ja veeteel. Rajatud on loodussõbralik infrastruktuur koos teabeküllaste ja kujunduslike infotahvlitega. Uueks elemendiks on matkaradade tuumalade temaatilised laiendused. Heakorrastatud matkarajad koos teabematerjalidega pakuvad meeldivat ja sisukat tegevust igale maitsele. Lumega talvedel on võimalik viljeleda suusasõitu, saada osa uisutamisest järve- ja jõejääl. Elva jõgi on veeteel Emajõe Jööriiki. Rattamatkajatele ja autoturistidele on mugav liikumine Tartu, Otepää ja Valga suunas.

VVV SA tegevus põhineb kõigi kolme kaitseala omapäral, nende säästlikul majandamisviisil, piirkonna koostööpotentsiaalil ja soovil pakkuda kohalikele elanikele ja külalistele head teenindust ning positiivseid emotsioone ehedas looduses.

Vapramäe looduskoolis on asjatundlikud atesteeritud retkejuhid ja õppekavade alusel on võimalik omandada loodus- ja keskkonnaharidust väga erinevatel sihtrühmadel. Looduskool on tunnustatud institutsioon Eesti haridusmaastikul ja kuulub rahvusvahelisse koostöövõrgustikku. VVV SA strateegilisteks partneriteks on eelkõige lasteaiad, koolid ja noortekeskused. Aastaringselt toimuvad loodus-, matka- ja loomingulised laagrid ning loodusretked. VVV SA on Eesti kaitsealade kasutamise jätkusuutlike lahenduste rakendaja ja eri põlvkondade keskkonnateadlikkuse kasvataja.

Elva puhkepiirkonda tutvustab matkakeskus-infopunkt Elva raudteejaamas, kus on ka interaktiivne näitusesaal. Koostöös Elva matkakeskuse, Tartu Maratoni korraldajate ja Tartumaa Tervisespordikeskusega pakutakse võimalusi professionaalseks sportimiseks, terviseedenduseks ja aktiivseks puhkuseks külastajatele nii kodu- kui välismaalt. Vapramäe-Vellavere-Vitipalu ainuomane tippsündmus on saanud arvestatava koha Lõuna-Eesti iga aastases sündmustekalendris. Võimalik on VVV SA tegevusega liita ka Konguta vallas Maioru ja Kentsi järve ning Kavilda ürgoru baasil arendatav puhke- ja turismipiirkond.

VVV SA kõiki tegevusi saadab maskott VAPU, kes on Vapramäe-Vellavere-Vitipalu tunnustatud kaubamärk, Elva puhkepiirkonna hea haldjas. Rohkearvuline oma fännklubi toetab aktiivselt VVV SA tegevust ja propageerib loodust säästvat mõtteviisi ühiskonnas.

6. VVV SA strateegilised eesmärgid ja alaeesmärgid aastani 2020

VVV SA strateegilised eesmärgid lähtuvad Vapramäe, Vellavere ja Elva-Vitipalu maastikukaitsealade kompleksest ja keskkonnasäästlikust majandamisviisist, mis toetab Elva puhkepiirkonna kogukondade elujõulisust ja jätkusuutlikkust.

Strateegilisi eesmärke on neli ja need tulenevad VVV SA põhikirjast ja visioonist 2020:

- teenused on kvaliteetseid, mitmekesised ja kättesaadavad. Turismi- ja puhkusetooted põhinevad looduse austamisel, on inspireerivad ja arvestavad erinevate sihtrühmade vajadusi;
- keskkonna- ja loodushariduskeskus, mille töö põhineb asjatundlikel juhendajatel ja reisijuhtidel, kvaliteetsetel õppekavadel ja -materjalidel ning mitmekesistel praktikavõimalustel;
- loodustsäästev kaitsealade majandamine, organisatsioon on jätkusuutlik, tööd on koordineeritud ja põhinevad pikaajalisel partnerlusel;
- Elva puhkepiirkond on tuntud külastuse sihtkoht, tal on hea maine ja rahvusvaheline tuntus.

Strateegilised eesmärgid jaotati alaeesmärkideks neljas valdkonnas:

A: Kliendisuund

- Klient on alati oodatud.
- Usaldus kliendi ja retkejuhi vahel.
- Harivad ja põnevad üritused, rutiinist välja.
- Teave on asjakohane ja kliendile lihtsalt kättesaadav.
- Mõnus looduskeskkond koos loodusmajaga, hariv ja asjatundlik õpe.
- Jätkusuutlikkus, iga-aastased traditsioonilised tegevused ja üritused.

B: Protsessisuund

- Maastikukaitsealad on hooldatud, rajad märgistatud ja proaktiivsed.
- Õppekavad on kvaliteetsed.
- Raamatupidamise dokumentatsioon on nõuetele vastav.
- Kokkulepetest peetakse kinni.
- Kõigil osapooltel on VVV SA tegevustest kohane informatsioon.
- Veebiportaal on atraktiivne ja see on hästi toimiv töökeskkond.
- Paindlik ja kohane reageerimine olukordadele, innovatiivsed lähenemised.
- Järjepidevalt on uued projektid töös.
- Partnerlus ja aktiivne osalus.

C: Töötajate arenguaspekt ja innovatsioon

- Asjatundjad piirkonna loodusest, ajaloost jm lugudest.
- Positiivsus ja sõbralikkus.
- Väga head projektikirjutajad.
- Mitmekülgsed, isikupärased ja koolitatud töötajad.
- Suutlikkus toimida ekstreemolukordades.
- Tasemel teavitus, artiklid VVV SA tegevustest.
- VVV VEERUD - internetipõhine regulaarne kuukiri.

D: Finantssuund

- Taskukohane ja paindlik toodete/teenuste hind.
- Annetused, uute ja vanade sponsorite toetused.
- Tulu matkadest.
- Pikaajalised koostöölepingud tegevuskulude stabiilseks rahastamiseks asutajate ja RMK poolt.

- Tegevuskulude stabiilsus, täisajaga töötajatele palgafondi kindlustamine (2-3 töökohta).
- Võime tasuda omaosalust projektides.
- Koolitusraha töötajate ja retkejuhtide harimiseks.
- Investeeringute kaasrahastamise võime Vapramäe Loodusmaja rajamiseks ja tegevuste ülalpidamiseks.

7. VVV SA tegevuskava aastateks 2009-2012 ja selle rahastamine

VVV SA strateegia elluviimise tegevuskava on koostatud aastateks 2009-2012. Tegevuskavas näidatakse eesmärgid, tulemusnäitajad ja nende sihtväärtused ning meetmed ja tegevused koos hinnanguliste maksumustega aastate lõikes.

Tabel 1 VVV SA tegevuskava 2008-2012*

	Raha- allikas	2009	2010	2011	2012
Eesmärk 1: VVV SA teenused on kvaliteetseid, mitmekesised ja kättesaadavad. Turismi- ja puhkusetooted põhinevad looduse austamisel, on inspireerivad ja arvestavad erinevate sihtrühmade vajadusi					
Tulemusnäitajad		Tulemusväärtused			
Külastajate rahulolu (külastajate tagasisidelehtede analüüsi põhjal)		90%	90%	90%	90%
Matkaradadel pakutavate toodete/teenuste arv		30	30	30	30
Elva puhkepiirkonda tutvustavate toodete/teenuste arv		6	6	8	8
Hooldatavate matkaradade pikkus (km)		34,3	34,3	36	36
Hooldatavate rattaradade pikkus (km)		47	47	47	47
Meede 1. Matkaradade kvaliteedi ja atraktiivsuse suurendamine, sesoonsusest tulenevate riskide maandamine					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
1.1.1. Matkaradade igapäevane korrashoid	SA, F	x	x	x	X
1.1.2. Matkaradade temaatiline laiendus (viidastamine, puhkekohad jms) ja ühendamine Otepää radadega	EL, F, SA	x	x	x	X
1.1.3. Toodete/teenuste koostamine aastaringseks külastajate kohaloluks	SA	x	x	x	
1.1.4. Talveperioodi teenuste pakkumiseks vahendite hankimine	SA, F			x	X
1.1.5. Spordi-, matka- ja transpordivahendite muretsemine, matka- ja sporditarvete laenus	SA, F		x	x	X
Meede 2. Teenuste ja toodete arendamine ja laiendamine vastavalt erinevate sihtrühmade vajadustele					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
1.2.1. Loovturismi toodete arendamine, keskkonnamängud	SA, F	x	x	x	X
1.2.2. Seminarirühmadele 1-2 tunniste matkade väljatöötamine ja arendamine	SA	x	x	x	X
1.2.3. Materjalide, matkade, loengute ja koolituste pakkumine piirkonna lasteaedadele	SA	x	x	x	x

ja koolidele üle vabariigi.						
1.2.4. Traditsioonilise matkasarja „Aastaajad“ toodete arendamine	SA, F	x	x	x	X	
1.2.5. Fotokonkursi „Märka mind“ läbiviimine	SA, F	x	x	x	X	
1.2.6. Matkamängu läbiviimine lastele (talvine) ja täiskasvanutele (suvine)	SA, F	x	x	x	X	
1.2.7. Looduslaagrite läbiviimine	SA, F	x	x	x	X	
1.2.8. Erinevate spordi- ja turismitoodete pakettide väljatöötamine	SA	x	x	x	X	
Meede 3. Klientide soovidega arvestamine ning potentsiaalsete ja olemasolevate klientide erinevatest toodetest tõhusam informeerimine						
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>						
1.3.1. Erinevate toodete potentsiaalsetele tarbijatele sihikindel tutvustamine	SA, F, EL	x	x	x	X	
1.3.2. Elva turismiinfopunktiga koostöö	SA	x	x	x	X	
1.3.3. Meediatöötajatele ja reisikorraldajatele piirkonna tutvustamine	SA, F	x	x	x	X	
1.3.4. Messidel ja turismifoorumitel osalemine	SA	x	x	x	X	
Meede 4. Matka- ja reisijuhtide teadmiste ja oskuste suurendamine						
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>						
1.4.1. Matka- ja retkejuhtide järjepidev koolitamine nii matkade läbiviimise kui inimestega suhtlemise osas	SA, F	x	x	x	X	
1.4.2. Retkejuhtide atesteerimissüsteemi arendamine	SA		x		X	
1.4.3. Retkejuhtide üle-eestiline atesteerimine ja selleks vajalike protseduuride teostamine	SA		x	x	X	
	Raha- allikas	2009	2010	2011	2012	
Eesmärk 2. VVV SA on keskkonna- ja loodushariduskeskus, mille töö põhineb asjatundlikel juhendajatel ja reisijuhtidel, kvaliteetsetel õppekavadel ja -materjalidel ning mitmekesistel praktikavõimalustel						
Tulemusnäitajad			Tulemusväärtused			
Loodus- ja keskkonnahariduse õppekavade läbinute arv			295	295	350	400
Looduskoolis töötavate täiskohaga inimeste arv					1	1
Looduskooli õppekavade arv			17	17	20	22
Meede 1. Keskkonna- ja loodushariduse koolituse arendamine						
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>						
2.1.1. Kinnistu moodustamine Vapramäe Loodusmaja rajamiseks vastavalt kehtestatud detailplaneeringule	SA	x				
2.1.2 Vapramäe Loodusmaja ehituse rahastamisprojekti koostamine	SA	x	x			
2.1.3. Vapramäe Loodusmaja ehitus	EL, F, SA		x	x	X	
2.1.4. Vapramäe Loodusmaja õppeklasside ja muude ruumide (laod jne) sisustamine	EL, F, SA			x	X	
2.1.5. Sihtrühmade tarvis õppekavade, metoodiliste materjalide ja retkede väljatöötamine (nt lapsed vanuses kuni 6-nda klassini, puudega inimesed jne)	SA, F	x	x	x	X	
2.1.6. Sihtrühmadelt ja koolitajatelt/matkajuhtidelt läbiviidud	SA	x	x	x	x	

koolitustest ja retkedest tagasiside süstemaatiline kogumine					
2.1.7. VVV SA loodushariduse õpetajate/juhendajate/matkajuhtide teadmiste ja oskuste arendamine, loodus- ja keskkonnahariduse õppekavade integreerimine Elva puhkepiirkonna haridusasutuste töösse	SA		x	x	X
2.1.8. Loodus- ja keskkonnahariduslikke koolituste, sh välipraktikumete läbiviimine aineõpetajatele ja huvijuhtidele	SA, F	x	x	x	X
2.1.9. Loodushariduslike kogude komplekteerimine, kirjanduse soetamine	SA, F		x	x	X
Meede 2. Keskkonna- ja loodushariduse pakkumine mitmekesisemate toodete ja tegevuste kaudu					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
2.2.1. Mitmekülgsemate tegevuste (laagrid, kampaaniad, konkursid jne) läbiviimiseks erinevate organisatsioonide ja sektoritega koostöö süvendamine ja laiendamine	SA	x	x	x	X
2.2.2. Kampaaniate korraldamine tutvustamiseks keskkonnahoiu erinevaid aspekte ja haaramaks suuremat arvu huvilistest (matkaradade koristamine, pesakastide valmistamine jms)	SA, F	x	x	x	X
2.2.3. Keskkonna- ja loodushariduse õppekavade koostamine, vastavalt nõudlusele ja võimekusele õppekavade täiendamine ja muutmine	SA, F	x	x	x	X
2.2.4. Loodushariduslike trükiste ja õppevahendite koostamine ja publitseerimine	SA, F	x	x	x	X
Meede 3. Koostöö keskkonna- ja loodushariduse organisatsioonidega					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
2.3.1. Koostöö laiendamine Elva puhkepiirkonna avaliku, era- ja kolmanda sektoriga – RMK, Keskkonnaamet jt	SA	x	x	x	X
2.3.2. Osalemine Haridus- ja teadusministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi keskkonnahariduse programmides	SA, F	x	x	x	X
2.3.3. Koostöö Tartumaa Keskkonnahariduskeskusega, teiste looduskoolidega kodu- ja välismaal	SA	x	x	x	X
	Raha- allikas	2009	2010	2011	2012
Eesmärk 3: VVV SA organisatsioon on jätkusuutlik, tegevus põhineb loodust säästval kaitsealade majandamisel, tööd on koordineeritud ja põhinevad pikaajalisel partnerlusel					
Tulemusnäitajad		Tulemusväärtused			
Täiskohaga töötajate arv		1,5	1,5	2,5	2,5
Partnerluslepingute arv		3	5	6	6
Atesteeritud retkejuhtide arv		21	21	21	25
Asutajate/liikmete iga aastane rahaline sissemaks (tuh. Krooni)		560	588	618	649
Teaduskonverents					1
Meede 1. Toimiv ja jätkusuutlik VVV SA organisatsioon					

<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
3.1.1. Töötajate täiendõppes osalemine	SA, F	x	x	x	X
3.1.2. Töötajate motivatsioonisüsteemi arendamine	SA		x		X
3.2.3. Kutsestandardite edasiarendamine retkejuhtidele	SA		x		X
3.1.4. Majutus-, toitlustus- jm ettevõtete vahel koostöövõimaluste arendamine ja laiendamine	SA	x	x	x	X
3.1.5. Koostöö süvendamine ettevõtetega, doonoritega, kes aitavad rahalise abi, programmide ja muude toetavate meetmete kättesaamisel	SA	x	x	x	X
3.1.6. Sihtotstarbeliste annetuste kogumine Elva puhkepiirkonna arendamiseks avalikes hvides	SA	x	x	x	X
3.1.7. Moodsate info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutuse laiendamine, IT tark- ja riistvara uuendamine	SA, F	x	x	x	X
3.1.8. Hoogtööpäevakute regulaarne korraldamine alade korrastamiseks	SA, F	x	x	x	X
Meede 2. SA poolt pakutavate haridus- ja turismiteenuste jätkusuutlikkuse tagamine					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
3.2.1. Turu-uuringute läbiviimine ja klientide pideva tagasiside süstemaatiline läbitöötamine, tulemustega arvestamine organisatsiooni tegevuse koordineeritud kavandamisel	SA	x	x	x	X
Meede 3. Kaitsealade loodussäästlik majandamine					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
3.3.1. Valve- ja turvameetmete väljatöötamine infrastruktuuri jätkusuutlikuks püsimiseks	SA, F	x	x	x	X
3.3.2. Maastikukaitsealade arengusuundade ja loodust säästvate majandamisviiside väljatöötamine	SA, F	x	x	x	X
Meede 4. Koostöö teadusasutustega					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
4.3.1. Maastiku kaitse ja säästva arengu põhimõtetele toimiva looduskaitsealade majandamisalaste teadusuuringute läbiviimine	SA, F		x	x	X
4.3.2. Teadustöö alane koostöö ülikoolidega, looduskaitsealade majandamise alaste uurimistulemuste avaldamine	SA		x	x	X
4.3.3. Teaduskonverentsi läbiviimine	F, SA				X
	Raha- allikas	2009	2010	2011	2012
Eesmärk 4: Elva puhkepiirkond on tuntud külastuse sihtkoht, tal on hea maine ja rahvusvaheline tuntus					
Tulemusnäitajad		Tulemusväärtused			
Retkejuhiga külastajate arv		5700	6000	6000	6000
Lasteaia- ja õpilasgruppide külastuste arv		172	172	180	190
Retkejuhtidega korraldatud matkade arv		245	250	250	250
Elva puhkepiirkonna kohta kättesaadavate		19	13	15	15

trükiste arv					
Messidel osalemine		1	1	2	2
Meede 1. VVV SA tuntuse suurendamine					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
4.1.1. Reklaami ja tutvustava materjali pidev ja järjekindel avaldamine nii üleriigilistes kui kohaliku tähtsusega meediakanalites	SA, F	x	x	x	X
4.1.2. Teabepunktide loomine sihtasutuse keskuses ja kaitsealadel	EL, F, SA	x	x	x	X
4.1.3. Interneti kodulehe aktuaalsena hoidmine	SA	x	x	x	X
4.1.4. VVV SA elektroonilise kuukirja väljaandmine ja otsepostituse korraldamine	SA	x	x	x	X
4.1.5. Reisikorraldajatele VVV SA toodete/teenuste tutvustamine	SA, F			x	X
4.1.6. VVV SA iga-aastase tippsündmuse läbiviimine	SA, F		x	x	X
Meede 2. Elva puhkepiirkonna mainekujundus ja maine suurendamine					
<i>Peamised tegevused tulemuse saavutamiseks</i>					
4.2.1. VVV SA alade toodete/teenuste turundusplaani koostamine ja iga-aastane ajakohastamine	SA, F		x	x	X
4.2.2. VVV SA kaitsealad ja Elva puhkepiirkonda tutvustavate ürituste ja kampaaniate läbiviimine	SA, F	x	x	x	X
4.2.3. Elva puhkeala loodust ja selle väärtusi tutvustava materjali avaldamine (artiklid, voldikud, klipid) nii VVV SA poolt kui koostöös teiste asjalistega	SA, F	x	x	x	X
4.2.4. Elva puhkepiirkonna mittetulundusühingute, omavalitsuste ja ettevõtete nõustamine turismi (sh loodusturismi) ja turismi- ja puhketoodete arendustegevuse, investeerimisvajaduste ja prioriteetide osas	SA	x	x	x	X
4.2.5. Toetajaliikmete ja alaliste küllastajate klubilise tegevuse korraldamine ja osaliste suurem kaasamine	SA		x	x	X
4.2.6. Kaubamärgi registreerimine (maskott ja tunnuslause)	SA	x	x		
4.2.7. Paikkonna märgistusega toodete väljatootamine ja müük	SA	x	x	x	X

* SA- sihtasutus VVV; EL- Euroopa Liidu struktuurivahendid; F -fondid

Tegevuskava elluviimisel on esikohal VVV SA jätkusuutlikkuse tagamisega seotud investeeringud. Keskmes on kaks prioriteeti. Esiteks, matkaradade arendamine, et pakkuda küllastajatele parimaid teenuseid ja tooteid – hinnanguline investeeringute maht perioodil 2009-2012 on kokku 1 miljon krooni. Teiseks, loodushariduse sihikindel edendamine, mille tarvis ehitada välja Vapramäe Loodusmaja, mille hinnanguline maksumus on 5 miljonit krooni. Nimetatud investeeringute tarvis ei jätku VVV SA omavahendeid, vaid investeeringute eelduseks on projektidega lisaraha hankimine. 2009. aastal on VVV SA kavandatud tulude maht 1,9 miljonit krooni, millest mittesihtotstarbelised tulud moodustavad 34% (650,1 tuhat) ning kaupade ja teenuste müügist saadav tulu 9% (180 tuhat). Võttes aluseks, et projektide puhul on vajalik reeglina katta

15% omaosalust, siis on matkaradade ja Vapramäe Loodusmaja projektideks nelja aasta jooksul vaja investeerida vähemalt 900 tuhat krooni, mis on VVV SA tänase rahastamismudeli juures reaalne.

VVV SA jätkusuutliku majandamise huvides on ilmselt otstarbekas vaadata üle ka organisatsiooni poolt pakutavate teenuste ja toodete hinnakiri. Täna kehtivad hinnad on kinnitatud 2005. aastal. Kuna VVV SA pakutavate teenuste ja toodete kvaliteet on oluliselt paranenud viimastel aastatel, siis on põhjust nende valikuliseks hindade tõstmiseks. Ideaalne oleks saavutada olukord, kui VVV SA suudaks toodete ja teenuste müügist katta töötajate töötasud. See eeldaks toodete ja teenuste mahu kasvatamist täna kehtivate hindade korral vähemalt 2 korda. Samas tuleb arvestada, et küllastajate arvu kasvatamisel on omad piirangud. Nii tasuliste küllastuste arvu kui kõrgema hinnaga teenuste/toodete pakkumise üheks eelduseks on aktiivsem müügitöö: Inimeste tarbimisharjumusi ja tänapäevast majandusseisu arvestades pole see lihtne ülesanne. Tegevuskava elluviimiseks on asjakohane vähemalt ühe täiskohaga inimese juurdevõtmine.

Elva puhkepiirkonna küllastajate kvaliteetseks ja stabiilseks teenuste ning toodete osutamiseks on oluline, et VVV SA asutajateks oleval kohalikul omavalitsusel kujundaksid ühtse seisukoha nende poolt rahastatavate turismi- ja puhkemajanduse arendamist korraldavate organisatsioonide funktsioonide ja rahastamise kohta. Täna kipub vastutus ja avalike ressursside paigutus turismi- ja puhkemajanduse arendamiseks piirkonnas hajuma, mis pärsib tugeva VVV SA organisatsiooni arengut. Samas on VVV SA tegevusriskide hajutamiseks oluline panustada organisatsiooni inimressursside ja tootearenduse tugevdamisse, strateegiliste eesmärkide saavutamist võimaldavate funktsioonide rahastamisse. Viimane tähendab Elva puhkepiirkonna kohalike omavalitsuste poolset raha eraldamist VVV SA tegevuseks pikaajaliste lepingute raames, mis põhineksid piirkonna ühtsel turismi- ja puhkemajanduse kontseptsioonil ning osapoolte osalusega organisatsioonide kooskõlastatud funktsioonide jaotusel.

8. VVV SA strateegia kinnitamine ja uuendamine

VVV SA strateegia kinnitab sihtasutuse nõukogu. Strateegia on alus VVV SA juhatuse pikaajaliste sihtide saavutamiseks ja lähiaastate töö praktiliseks läbiviimiseks. Strateegia elluviimise tegevuskava täitmist analüüsitakse iga-aastaselt. Tegevuste uuendamisel ja tööde mahu määramisel ajakohastatakse tegevuste ressursivajadused ja võimalikud rahastamisallikad.

VVV SA strateegia täitmise tulemuslikkust hinnatakse kord aastas nõukogu poolt koos VVV SA majandusaasta aruande kinnitamisega. Vajadusel viib nõukogu sisse muudatused arengustrateegias.

Kasutatud materjalid

1. Elva linna arengukava 2008-2015
2. Elva puhkepiirkond ja selle külastatavus. Sihtasutus Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Nõo 2006
3. Elva puhkepiirkonna külastatavusuuring, Geomedia, 2006
4. Elva puhkepiirkonna reisijuht. Sihtasutus Vapramäe-Vellavere-Vitipalu Nõo 2006
5. Konguta valla arengukava 2008-2015. Tegevuskava 2009-2014
6. Lõuna-eesti turismi arengustrateegia aastani 2010
7. Nõo valla arengukava. Strateegia 2020
8. Palupera valla arengukava 2007-2015
9. Rõngu valla arengukava 2007-2020
10. SA Lõuna-Eesti Turism institutsionaalse koostöömudeli väljatöötamine. Aruanne. Tartu 2007
11. Sihtasutuse Vapramäe-Vellavere-Vitipalu strateegia aastateks 2002-2005. Nõo 2002
12. Väärt elu haritud maal. Tartu maakonna arengustrateegia 2014. aastani
13. www.visitestonia.ee
14. www.eas.ee

LISA 1. VVV SA strateegia koostamises osalenud

1.	Aidnik, Tiina	VVV SA retkejuht
2.	Hermann, Aini	VVV SA retkejuht
3.	Ird, Vambola	VVV SA
4.	Jõgeva, Maris	AEF
5.	Järv, Merike	Elva linnavalitsus
6.	Järvela, Gea	VVV SA
7.	Jürimäe, Madis	Eesti Gaidide Liit
8.	Kaarna, Siiri	AS Cautes/ VVV SA retkejuht
9.	Kalamees, Külli	TÜLM
10.	Kasetalu, Agu	Konguta Vallavalitsus
11.	Kollist, Priit	Waide Oü
12.	Korss, Terje	Palupera Vallavalitsus
13.	Kubri, Maire	Nõo Lasteaed
14.	Kukk, Tõnu	Palupera vallavalitsus
15.	Kuuskvere, Aivar	Rõngu vallavalitsus
16.	Kuuskvere, Maarja	Tartu Kutsehariduskeskus
17.	Laidre, Reno	Elva linnavalitsus
18.	Land, Anu	VVV SA retkejuht
19.	Lehtla, Anneli	VVV SA retkejuht
20.	Lehtla, Mariliis	Nõo Reaalgümnaasium
21.	Linnamägi, Mare	Elva lasteaed Õnneseen, VVV retkejuht
22.	Luure, Liina	VVV SA retkejuht
23.	Matt, Olev	VVV SA
24.	Mägi, Piret	Konguta kool
25.	Noorkõiv, Rivo	Geomedia OÜ
26.	Paatsi, Annereet	Tartu Kutsehariduskeskus, VVV SA
27.	Paatsi, Kristi	VVV SA retkejuht
28.	Pau, Jaan	VVV SA
29.	Pertels, Triinu	VVV SA
30.	Pärnmäe, Taive	VVV SA retkejuht
31.	Pärn, Vilja	VVV SA retkejuht
32.	Pärnmäe, Taive	VVV SA retkejuht
33.	Raadam, Ingrid	Elva lasteaed õnneseen, VVV SA retkejuht
34.	Raadam, Katrin	VVV SA retkejuht
35.	Raud, Kairit	VVV SA retkejuht
36.	Raud, Karin	VVV SA retkejuht
37.	Rego, Margit	Elva Gümnaasium
38.	Reimand, Endel	VVV SA retkejuht
39.	Reivelt, Kaido	TÜ Füüsikainstituut
40.	Rinne, Rein	VVV SA
41.	Sangernebo, Rain	Nõo vallavalitsus

42.	Särg, Anna-Liisa	VVV SA retkejuht
43.	Tamm, Esta	Tartu Maavalitsus
44.	Tamm, Liina	Konguta kool
45.	Toim, Lauri	Luuu MK
46.	Toom, Evelin	Elva Gümnaasium, VVV SA retkejuht
47.	Toru, Lembit	Tartumaa Spordiliit
48.	Valge, Piret	VVV SA retkejuht
49.	Vijar, Sandra	Konguta Kool
50.	Volmer, Eevi	VVV SA retkejuht

LISA 2. VVV SA hallatavad alad: Vapramäe, Vellavere ja Vitipalu lühikirjeldused

VAPRAMÄE

Vapramäe asub Tartu–Valga maantee ääres Elva jõe kallastel. Tartust tulijatel on siia 20 km ja Elvast 5 km. Vapramäe nimi tuleb tõenäoliselt Vapra talu nimest. Vapramäe on esmakordselt kaitse alla võetud juba 1927. aastal suvitus- ja ravitsuskohtade seaduse alusel. 1959. aastast on Vapramäe kaitse all maastiku üksikelemendina. 2004. aastast on Vapramäe kaitseala Natura ala. Praegu on menetluses Vapramäe maastikukaitseala moodustamine. Kaitseala pindala on 99,4 ha.

Kaitseala suurimad väärtused on mitmekesine reljeef, mis teeb huvitavaks nii matkamise kui ka suusatamise, ilus männimets, looklev Elva jõgi ja koha kultuurilugu, mis ulatub tagasi Kalevipoja aegadesse. Vapramäe ja selle ümbruse kõige suuremad huviobjektid on:

- Elva jõgi ja jõel asuvad vesiveskid
- Eesti üks väiksemaid linnuseid – Kerikmägi
- Jaagupi tarandkalme ja Tiirikese allikas
- arvukad legendid ja muistendid Vapramäe tekkeloost ja Kalevipojast
- vanad kultuuritraditsioonid – siin peeti 1926. aastal Nõo esimene laulupidu

Vapramäe on olnud ja on praegugi paljude lemmikkoht ning seepärast on Vapramäe leidnud kajastamist nii kirjas kui ka pildis.

Vapramäel on tegevust igas vanuses loodushuvilistele igal aastaajal: võimalus jalutada looduses ja kuulata linnulaulu, telkida ja teha laagrilõket, sõita jalgrattaga või kanuuga ja omandada orienteerumisteadmisi. Suvised matkarajad on talvel sobilikud suusatamiseks ja kelgutamiseks. Ala läbib Elva jõgi on meeldiv paik kalastajatele ja veematkajatele.

Vapramäe looduse õpperada rajati Jaan Eilarti eestvedamisel 1976. aastal Tartu Ülikooli looduskaitsepäeval. Esialgsed õpperada on tänaseks veidi muudetud. Selle kogupikkus on nüüd 10 km, millest Vapramäe maastikukaitsealal asub 3,5 km. Vapramäe õpperada saab alguse vana Tartu-Valga maantee äärest endisest Vapramäe bussipeatusest. Õpperada on planeeritud selliselt, et see oleks huvitav ja jõukohane mitmes vanuses matkajatele. Iga tulija võib valida just endale huvi pakkuva ja võimetekohase retke nelja matkaraja hulgast:

- täispikk looduse õpperada – 10 km
- Vapramäe maastikukaitsealale jääv õpperada – 3,5 km
- lasterada – 1,6 km
- jalgrattarada – 6,5 km

Matkaradadel on piknikupidamis- ja telkimiskohad ning infotahvlitega varustatud parkla koos ökokäimlaga. Vapramäe rajad sobivad neile, kes huvituvad muistenditest ja legendidest ning tahavad end kurssi viia paikkonna kultuurilooga.

Vapramäele, vana bussijaama asukohale, on VVV SA soovinud ehitada Vapramäe Loodusmaja.

VELLAVERE

Vellavere matkarajad jäävad Vellavere, Metsalaane ja Külaaseme küla maadele Konguta vallas. Tartust tulijatele on siia 25 km ja Elvast tulijatele 5 km. Tegemist on maastikuliselt väga huvitava paigaga, kus maapinna valdavaks kõrguseks on 70–90 meetrit üle merepinna. Ala kõrgematest tippudest avanevad suurepärased vaated ümbruskonnale. Ilusa ilma korral on nähtavad ka Tõravere observatooriumi kuplid.

Vellavere piirkond on väga järvederohke. Kõige suurem järvedest on Karijärv, millele järgnevad Vellavere Külajärv, Vellavere Kogrejärv ning Mõõkjärv. Viisijaagu järv ning Vissi järv on Konguta valla ja Nõo valla piirijärved. Piirkonda jääb mitmeid sulglohke, millest sügavaim on Kanahaud oma 21 meetriga.

Vellaveres on palju looduskaitsealuseid objekte, mis on kaitse all juba 1960. aastate algusest. Neist jäävad matkaradadele Kullamägi, Kanahaua sulglohk, Vellavere Külajärv, Vellavere Kogrejärv ja Aru pirnipuud. Muinsuskaitseobjekte on radadel viis: Ohvrimäe ehk Hiemäe kivilalme, asulakoht II aastatuhande esimesest poolest, Kalmakmäe maa-alune kalmistu, Kabelimäe maa-alune kalmistu ning Kirikumägi. Huvitavad vaatamisväärsused on veel Aru koolimaja, Mõõkjärv, allikad Mõõkjärve läheduses, vana taluase Karijärve lähedal ja vana kõrtsikoht Viisijaagu järve ääres.

Vellavere külas asuv Vellavere looduskeskus koos matkaradadega avati 2002. aastal. Looduskeskuse tugipunktiks on väike palkmaja, millele hetkel otsib VVV SA uut asukohta. Vellavere keskusest algavad matka- ja jalgrattarajad:

- jalgsimatkarada – 6,5 km
- vallatuste lasterada – 2,5 km
- tervislike eluviiside matkarada – 2 km
- rattarajad - 8 ja 13 km

Matkaradadel on piknikupidamis- ja telkimiskohad. Vellavere rajad kulgevad valdavalt eramaadel. Rajad tutvustavad külaelu, muinsus- ja looduskaitseobjekte. Vellavere on sobilik koht lastele loodusõppeprogrammide korraldamiseks.

ELVA-VITIPALU

Elva-Vitipalu maastikukaitseala moodustati 1992. aastal eesmärgiga hoida Elva jõe ja puhtaveeliste Laguja, Illi, Varesepalu ning Ilusa oja ümbruse maastikke, säilitada sealsete lammorgude maastikuline terviklikkus ning kaitsta ohustatud elupaiku ja liike. Elva-Vitipalu maastikukaitseala jääb Tartust 24 km ja Elvast paari kilomeetri kaugusele. Suurem osa kaitsealast jääb Tartumaale, Rõngu ja Nõo valda, lõunapoolne osa aga Valgamaale, Palupera valla maadele. Koos Allika lahustükiga küünib maastikukaitseala pindala 900 hektarini ning sellel on kolm sihtkaitsevööndit – Elva jõe ürgoru ning Allika ja Illi sihtkaitsevööndid. Ülejäänud ala jääb maastikukaitseala piiranguvööndisse. Maastikukaitseala kasutust reguleerib Vabariigi Valitsuse poolt 1999. aastal uuendatud Elva-Vitipalu maastikukaitseala kaitseeskiri. 2004. aastast Natura ala.

Elva–Vitipalu maastikukaitseala võlub oma metsiku ja ürgse loodusega. Valdava osa kaitsealast moodustavad liivadel kasvavad palumännikud. Niipalju kui ajalooallikatest teada, on siin ajast aega olnud mets. Viti järve ja palumetsa järgi on piirkond saanud ka oma nime – Vitipalu.

Maastikukaitseala suurimateks väärtusteks on mitmekesine reljeef, Elva jõe ürgoru liivakivipaljandid ning lammil säilinud ja taastatud luhaniidud. Liigestatud reljeefiga maastikul asuvad Suur ja Väike Umbjärv, Vaikne järv ja Viti järv. Siin leidub I, II ja III kategooria kaitsealuseid taimi, nagu sinine kopsurohi, kaunis kuldking, valge vesiroos, harilik näsiniin, roomav öövilge ja sooneiuvaip. Allikasoo, mida ümbritseb omapärane ja vaheldusrikas reljeef ja kus kasvab haruldasi taimi, on ka ümbruskonna veerežiimi reguleerija.

Maastikukaitseala kaunis ja mitmekesine loodus pakub suurepäraseid võimalusi matkamiseks, orienteerumiseks ja suusatamiseks. Kaitseala läbib Tartu maratoni suusa-, ratta- ja jooksurada. Elva–Vitipalu maastikukaitseala läbiv Elva jõgi sobib kalastajatele ja veematkaajatele.

Maastikukaitsealal asuvad järgmised matkarajad:

- Elva ürgoru matkarada – 14,4 km
- Viti järve matkarada – 2,3 km
- seikluste rada – 1,5 km
- rattarada – 23,5 km
- lühendatud rattarada – 15 km
- metsanduse õpperada – 6,5 km

Matkarajad saavad alguse Tartumaa Tervisekeskuse juurest Elva külje all. Rajad sobivad neile, kellel on huvi avastada metsikut ja ürgset loodust ning panna proovile oma orienteerumisoskus. Matkaradadel on välja ehitatud puhke- ja piknikukohad, samuti telkimiskohad. Matkarajal asub Viti vaatetorn ning seikluste rajal Nõiamaja koos mängunurgaga. Rajal on infotahvlitega varustatud parkla, puhkekohtades on ökokäimlad.

LISA 3. Elva puhkepiirkonna vaatamis- ja huviväärsused, turismiga tegelevad organisatsioonid

ELVA LINN

Vaatamis- ja huviväärsused

Raudteejaam/Matkakeskus avati rongiliikluseks 1889. aastal. Raudtee tõi piirkonda uut elu. Populaarseks sai suvitamine ja suvitajate teenindamine. 2008. aastal avab restaureeritud raudteejaamas ukсед kaasaegne matkakeskus ja piirkonna matkaradu tutvustav interaktiivne näitusesaal.

Linnavalitsuse hoone. Hoone kellatornist kõlav kellamäng on fraas helilooja Aleksander Lätte tuntud laulust „Kuldrannake“, mille sõnad kirjutas Elvas elanud poeet Ado Reinvald. Muusika on 1996 a. spetsiaalselt Elva kellamängu jaoks arranžeeritud tuntud Eesti helilooja Sven Grünberg. Tunnusmuusika kõlab kellatornist keskpäeval ja südaööl.

Elva kiriku on projekteerinud A. Eichhorn. Ehitustööd kestsid 1914 – 1920. Esimene kaasaegne kirik, mis valmis pärast Eesti Vabariigi väljakuulutamist 1918. aastal.

Arbi mänd kasvab Arbi mäel. See on ainus põlispuu Eestis, millest on saanud linna sümbolipuu.

Väike Väerada on puuskulptuuridega mitmekülgne ja uuenduslik terviserada, mis ühendab endas teaduse, tervise, spordi, kunsti ja pärimuse valdkonnad. Rajale võib asuda nii Elva Matkakeskuse kui Tartumaa Tervisespordikeskuse juurest.

Organisatsioonid: Elva Turismiinfopunkt, Tartumaa Muuseum, Elva Matkakeskus

Majutus: Elva Külalistemaja, Tartu Tervisespordikeskus, Verevi Motell

Toitlustus: Konsumi kohvik, Kohvik „Ego“, Pubi „Vapper mäger, partnerid ja kolmas Eesti“, Nupu puhvet.

KONGUTA VALD

Vaatamis- ja huviväärsused

Aru mõis ja park asuvad Kavilda ürgoru kaldal. Mõisahooned ümbritses 18. sajandi lõpus suurejooneline barokkpark, 19. sajandi keskel muudeti see vabakuuliseks. Pargi jalutusteed kulgesid kuni Erumäe kantsini, muinaseestlaste linnuseni. Säilinud peahoone, kärnerimaja ja ait.

Suure-Konguta mõisa mõisahooned paiknevad kunagise vasallilinnuse asukohal. Algne barokkpark raamiva pärnaalleega asus vana kindluse lõunanõlval. Säilinud segastiilis park pärineb 19.-20. sajandist. Säilinud 1911. aastal lõpetatud peahoone, ait-kelder ja kutsarimaja. Ait-kuivati on värskelt restaureeritud.

Väike-Konguta mõisa tuumikust on säilinud peahoone, ait, meierei ja ait-kelder. Väike-Konguta mõisa park oli väga väike, tähelepanuväärsemad esiväljakul säilinud kolm pärna.

Annikoru puhkepargis saab mängida võrk-, korv- ja jalgpalli. Seal on jooksu- ja kõnnirajad ning laululava koos tantsuplatsiga.

Kavilda ürgorg on ümbruskonna kaunimaid piirkondi, mis tuntud iidsetest aegadest. Põhja-lõunasuunaline ürgorg on maaliliste järsunõlvaliste veerudega, kohati kuni 0,5 km lai ja 40 m sügav (Aru kohal).

Alt-Laari linnamägi ja Erumäe kants. Alt-Laari linnamäe jalamile jääb Maiorg ja selle lõunapoolsele servale teine linnus - Erumäe kants. Linnuse kaugus Aru mõisast on linnulennult 1,5 km, Alt-Laari linnusest 300 m.

Maiorg on Kavilda ürgoru paremkalda kagu-loodesuunaline lisaorg.

Aru koolimaja on ehitatud 1832. aastal. Kooliõuel asuvad kaitsealused kolm pirnipuud.

Vellavere Looduskeskusest Vellavere külas algavad matka- ja jalgrattarajad.

Kanahaua sulglohk- müütidega seotud vaatamisväärsus Konguta vallas, praegu kahjuks võsastunud.

Majutus, ürituste paigad: Vellavere Puhkemaja, Majala külaväljak, Külaaseme külaväljak, Lembevere külaväljak, Jaani talu Vellaveres.

NÕO VALD

Vaatamis- ja huviväärsused

Nõo Püha Laurentsiuse kirik on üks Mandri-Eesti vanimaid maakirikuid, mis põhijoontes on säilitanud oma 13. sajandist pärineva algkuju. Nõo kirik on kolmelööviline kodakirik, mida kasutati sõdade ajal ka kindlusena ning on ainus Lõuna-Eestis peaaegu algsel kujul säilinud telliskirik.

Nõo apostlik-õigeusu kirik on valminud 1873. aastal. Õigeusu kirik on viiepäine, keskmise suurema ja diagonaalse nelja väiksema kupli ning kellatorniga kivist ristkuppelkirik.

Luke mõis ja park. Esimesed teated Luke mõisa rajatud pargist pärinevad 18. sajandi II poolest. Park ongi praegu ansambli kõige väärtuslikumaks elemendiks, mis on ühtlasi üks paremini säilinud algse planeeringuga parke Lõuna-Eestis. 2005. aastal rekonstrueeriti nukumajataoline kärnerimaja ja kaskaadidena laskuv tiikidesüsteem ning ehitati paviljon. Suursugusust lisavad kivitreppi valvavad lõvid. Kärnerimajas saab külastada mõisaid tutvustavat muuseumi.

Unipiha mõis ja park. 18. sajandil rajatud pargist on säilinud üksikud elemendid. Hiljem on parki täiendatud groti ja hobuserauakujulise tiigiga. Säilinud peahoone, ait ja moonakatemaja.

Meeri mõis ja park. Meeri mõisa pargi regulaarne osa pärineb 19. sajandi algusest, hilisem pargi vabakujuline istutus sajandi lõpust. Peahoone, mis oli algselt ühekorruseline, on säilinud.

Vapramägi on vanade kultuuritraditsioonidega paik matkaradadega ja puhkekohtadega.

Elva-Vitipalu maastikukaitsealal on puhkamiseks ette valmistatud matkarajad ja puhkekohad jalgsi- ja rattaga matkajatele. Eraldi matkarajad lastele koos Nõiamajaga.

Tõravere observatooriumi ehitustööd algasid 1958. aastal, s.o.150 aastat pärast Tartu tähetornile nurgakivi panekut. 1964 aastal avati pidulikult kogu kompleks. Observatooriumil on 5 teleskoopi, millest suurim on 1,5 meetrine peegelteleskoop. Observatooriumi juures tegutseb stellaarium.

Jaagupi tarandkalme, kuhu maeti surnuid 3. kuni 5 sajandini, on üks seda liiki muistsete kalmehitiste suurimaid ja tüüpilisemaid esindajaid ja on üks põhjalikumalt uuritud tarandkalmeid Eestis, mille kivid on jäetud maapinnale külastajatele vaatamiseks.

Peedu Kerikmägi on 6. – 11. sajandist pärinev Eesti üks väiksemaid linnuseid, mille õuepindala on vaid 650 m².

Unipiha linnamägi on 3.-11. sajandist pärinev linnus, mille põhiosa leidusest pärineb 8.-11. sajandist. Hiljem kuulus metsapargi osana Unipiha mõisa juurde.

Kultusekivi (ohvrikivi) „Kunkrikivi“ I at e.m.a. on suur kivirahn, mille kahel küljel jooksevad järjestikku 19 väikest auku. Tartumaal ainuke.

Organisatsioonid: Turismiinfopunkt-muuseum, Nõo Koduloomuuseum, Vapramäe-Vellavere-Vitipalu SA, Tartu Observatoorium Tõraveres, Palu Puhkajate Looduskeskus, Seiklusklubi Toonus Pluss, Vellavere kanuumatkad.

Majutus: Lehise puhkemaja, Mosina Matkamaja, Varimõisa puhkemajad.

Toitlustus: Sildo Luke OÜ, Soolo kohvik, Vapramäe Forell, Nõo baar.

RÕNGU VALD

Vaatamis- ja huviväärsused

Rõngu kirik on Rõngu vanim ehitis ning ainus ühelööviline kirik Lõuna-Eestis. 1413 on Rõngu kirikut mainitud esmakordselt dokumentides. 1796 valmis kirikutorn, mille kuju on säilinud tänapäevani.

Suure-Rõngu mõis ja linnuse varemed. Rõngu vasallilinnuse ehitusaja alguseks loetakse 1340. aastat. Suure-Rõngu mõis on rajatud endise linnuse asukohale. Härrastemaja, mis on tänaseks hävinud, paiknes Lossimäel Rõngu jõe kaldal ja ehitati 18. sajandi lõpus. Tänapäevani on säilinud valitsejamaja ja tallidest koosnev kompleks ning tammeallee Hiugemäele, kus paiknes mõisaomanike matmispaik. Siin on filmitud filmi „Nimed marmortahvil“.

Teedla mõisa kohta on teated 16. sajandi algusest. Mõisa historistlik peahoone, mida ilmestavad kaarakendega pealeehitused, on ehitatud 19. sajandi keskel. Asula nimetus tuleneb siinsete maade kunagise valdaja Detloff v. Tiesenhauseni nimest.

Uderna mõisast on säilinud ümberehitatuna 1880. a. ehitatud kahekorruseline peahoone. Huvipakkuvad on ruumide interjöörid, mis on säilinud esialgsel kujul ja ainulaadsed kogu maakonnas.

Valguta mõisaansambel koosnes kahest osast. Mõisasüda koos peahoonega, mis on tundmatuseni ümber ehitatud, paiknes teedega piiratud nelinurksel alal. Veidi eemal asusid moonaküla ning õllevabrik. Huvipakkuvad on säilinud Valguta mõisa rehi ja õllekoda.

Vana-Kirepi mõis rajati 17. sajandi II poolel. Mõisa pikk puidust peahoone on ehitatud mitmes järgus. Kõrvalhoonetest on vaatamisväärses kolme kaaravaga ait. Park tagasihoidlik.

Hiugemäe metsapark on vahelduva reljeefi, ilusate maastikuvaadetega ning põlispuudega metsapark meeldiva puhkekoha ja laululavaga.

Köver Kõrts ja Vabadussõja mälestusmärk. Köver kõrts Rõngu südames pärineb 19. sajandist. Kõrtsi üks eelkäijaid oli 1693. aastal avatud Tartu-Riia postimaantee peatus- ja hobuvahetuspunkt. Maja pikkus 138 meetrit. Kõrtsi ees on uus, 1995. aastal avatud Eesti kõrgemaid Vabadussõja monumente.

Organisatsioonid: Võrtsjärve Sihtasutus, Tartumaa Tervisespordikeskus, Erich matkad

Majutus: Tartumaa Tervisespordikeskus, Waide motell

Toitlustus: Pagari pubi, Savikoja kõrts, Waide motell

PALUPERA VALD

Vaatamis- ja huviväärsused

Hellenurme kirik. Hoonet kasutati mõisa ajal linnumajana, meiereina ja elamuna. Kirikuks hakati hoonet ehitama 1993. aastal.

Palupera mõis ja park. 19. sajandi II poolel ehitatud peahoone on restaureeritud. Hoone on säilinud suures osas algkujul, vaid keskpaigas asunud neljakorruseline torn on lammutatud. Kõrvalhoonetest on säilinud linnumaja, kuivati, ait ja viinavabrik. Pargi regulaarosa ja alleed on rajatud koos peahoonega.

Hellenurme mõisa ja parki teatakse selle viimaste omanike Middendorffide järgi. Mõisakompleks on suursugune ja maastikuliselt hästi planeeritud. Peahoone koos kuuenuargelise aidahoone, aednikumaja, linnumaja ja vesiveskiga on hästi säilinud. Üle maantee asuvad täisnurka moodustades lauda- ja tallihooned. Omaette vaatamisväärtus on ligi km kaugusel asuv von Middendorffide perekonnakalmistu koos kabeliga.

Hellenurme vesiveski. Elva jõe paisjärve ääres asub 1880 aastal ehitatud 125-aastane mõisnike Middendorffide vesiveski, mille sisustus pärineb 1930-st aastatest. Läbi vesiveski nelja korruse saab näha veskitööd, kõrvaltiivas asub vanakola muuseum. Külalisi ootab ahjusoe suveniirkakk.

Lustimägi. Akadeemik Alexander Middendorff istutas Lustimäe pargi 19. saj II poolel oma naise auks, seetõttu nimetati mäge ka prouamäeks. Mägi kujutas endas botaanikaaeda ja lindude paradiisi. Lustimäel meeldis proual omal ajal kohvi juua, praegu asub selles kaunis kohas Elva jõe veetee üks puhkekohtadest.

Organisatsioonid: Leigo järvemuusika ja järvetheater, Mesilinnu talumuuseum, Hellenurme Vesiveski, Palupera külamaja.

Majutus: Leigo talu, SINA kodumajutus, Mesilinnu Saloon (Agera OÜ).

Toitlustus: Leigo talu